

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Кафедра економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь - магістр

**на тему: Механізм державної підтримки розвитку
підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки його
вдосконалення**

Виконав: **Максименко Дмитро Васильович**
здобувач вищої освіти за спеціальністю
076 «Підприємництво та торгівля»

Керівник: **Терещенко Світлана Іванівна**
д.е.н., професор кафедри економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького

Рецензент: _____

Суми - 2024

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Кафедра економіки та підприємництва імені професора І.М. Брюховецького
Освітній ступінь	другий (магістерський) рівень вищої освіти
Спеціальність	076 «Підприємництво та торгівля»

Затверджую:

Завідувач кафедри _____
(посада, ПІБ)

«_____» «_____» 20____ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧЕВІ

Максименку Дмитру Васильовичу

- 1. Тема роботи:** Механізм державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки його вдосконалення
- 2. База практичного дослідження:** Департамент економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

керівник роботи *Терещенко Світлана Іванівна, д.е.н., професор*

затверджена наказом по університету від «_____» _____ 2024 р. № _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) «_____» _____ 2024 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична звітність досліджуваного підприємства, законодавчо - нормативні акти з питань діяльності суб'єктів господарювання, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідити теоретико-методичні аспекти державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки її вдосконалення,
- дослідити стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- дослідити особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі,
- визначити ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- розробити напрями оптимізації фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- запропонувати напрями удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі,
- розробити комплекс заходів зі створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі,
- сформулювати висновки.

6. Дата видачі завдання: «___» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	Вересень 2023	виконано
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	Жовтень 2023	виконано
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	Листопад 2023	виконано
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на базі практики (фахове стажування та переддипломна практика)	Березень 2024	виконано
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини, захист звіту по переддипломній практиці	Березень-Квітень 2024	виконано
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	Травень 2024	виконано
7	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	Липень - Вересень 2024	виконано
8	Доопрацювання аналітичного і проектного розділів кваліфікаційної роботи	Жовтень 2024	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	Листопад 2024	виконано
10	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	Грудень 2024	виконано
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	Грудень 2024	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	Грудень 2024	виконано

Здобувач

_____ (підпис)

Д.В. Максименко

Керівник роботи

_____ (підпис)

С.І. Терещенко

Перевірку на автентичність проведено

_____ (підпис)

Н.М. Баранік

Дипломна робота допущена до захисту

_____ (підпис)

С.М. Лукаш

АНОТАЦІЯ

Максименко Д.В. Механізм державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки його вдосконалення

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», СНАУ, Суми-2024 р. – Рукопис.

В кваліфікаційній роботі досліджено питання удосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області. Досліджено теоретико-методичні аспекти державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки її вдосконалення; проведено аналіз державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області; розроблено напрями вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області.

У роботі здійснено деталізований аналіз державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області, досліджено стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі, визначено особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі, досліджено ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі. Отримані результати свідчать про те, що місцеві бюджети виступають додатковим, але обмеженим інструментом підтримки бізнесу, який має переважно компенсаційний, а не стимулюючий характер.

Запропоновано напрями вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області. Обґрунтована доцільність оптимізації фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі, запропоновано механізми удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі, здійснено розробку комплексу заходів по створенню умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі, які спрямовані на підвищення прозорості державної підтримки, зниження корупційних ризиків, створення максимально зручних умов для підприємців. Важливим напрямком є впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню сприятливого фінансово-економічного середовища у торговельній сфері Сумської області, підвищенню інвестиційної активності та забезпеченню економічного зростання регіону.

Ключові слова: державна підтримка, державні кошти, місцеві бюджети, бізнес, підприємництво, торгівля, розвиток, конкуренція, конкурентоспроможність, ефективність, потенціал, економічний ефект, фінансові механізми, інституційне забезпечення, фінансово-економічне середовище, електронний моніторинг, корупція, ризики, прозорість.

SUMMARY

Maksymenko D.V. Mechanism of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade and directions of its improvement

Qualification work in the specialty 076 “Entrepreneurship and Trade”, SNAU, Sumy-2024 - Manuscript.

The qualification work investigates the issue of improving the mechanism of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade in the Sumy region. The theoretical and methodological aspects of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade and directions for its improvement are investigated; the analysis of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade in the Sumy region is carried out; directions for improving the mechanism of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade in the Sumy region are developed.

The paper provides a detailed analysis of the state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade in Sumy region, examines the state of development of entrepreneurial activity in the field of trade, identifies the peculiarities of implementation of state support programs in the field of trade, and studies the effectiveness of state support for entrepreneurial activity in the field of trade. The results obtained indicate that local budgets are an additional but limited instrument of business support, which is mainly compensatory rather than stimulating.

Directions for improving the mechanism of state support for the development of entrepreneurial activity in the field of trade in Sumy region are proposed. The author substantiates the expediency of optimizing the financial mechanisms of the State support for entrepreneurial activity in the field of trade, proposes mechanisms for improving the institutional support for entrepreneurship in the field of trade, and develops a set of measures to create conditions for increasing the competitiveness of enterprises in the field of trade, aimed at increasing the transparency of State support, reducing corruption risks, and creating the most convenient conditions for entrepreneurs. An important area is the introduction of an electronic monitoring system for the use of public funds to support business activities in the trade sector in Sumy region.

The implementation of the proposed measures will contribute to the formation of a favorable financial and economic environment in the trade sector of Sumy region, increase investment activity and ensure economic growth in the region.

Keywords: state support, state funds, local budgets, business, entrepreneurship, trade, development, competition, competitiveness, efficiency, potential, economic effect, financial mechanisms, institutional support, financial and economic environment, electronic monitoring, corruption, risks, transparency.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні аспекти державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки її вдосконалення	10
РОЗДІЛ 2 Аналіз державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області	20
2.1 Стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі	20
2.2 Особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі	28
2.3 Ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі	34
РОЗДІЛ 3 Напрями вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області	42
3.1 Оптимізація фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі	42
3.2 Удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі	47
3.3 Створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі	54
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі набуває особливої актуальності в сучасних умовах трансформації економічних відносин та глобальних викликів. Торговельна галузь відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання держави, створенні робочих місць та задоволенні потреб споживачів.

Актуальність даного дослідження посилюється необхідністю адаптації вітчизняного підприємницького середовища до європейських стандартів ведення бізнесу, що вимагає розробки та впровадження ефективних інструментів державної підтримки. Особливого значення набуває пошук оптимального балансу між регуляторним впливом держави та створенням сприятливих умов для розвитку підприємницької ініціативи у торговельній сфері.

Науково-практична значущість дослідження також обумовлена потребою у розробці інноваційних підходів до стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва у сфері торгівлі, враховуючи сучасні тенденції діджиталізації торговельних операцій та зміни у споживчій поведінці. Вдосконалення механізму державної підтримки має враховувати необхідність забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних торговельних підприємств та створення умов для їх сталого розвитку.

Вагомий внесок у дослідження питань обґрунтування пропозицій по реалізації напрямів вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі зробили такі вчені, як: Megits N., Meyer D. [1], Андрухович Д.Р. [6], Балицька М.В., Бровенко К.С. [9], Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. [13], Гарафонова О. І., Купчевський П. О., Ященко І. В. [15], Грищенко І.М., Ковтун Т.Ю. [16], Коваленко В. В, Радова Н.В. [24], Красноносова О. М., Харченко Р. В. [25], Мельник Л. Г. та ін. [28], Савицька Н.Л., Чміль Г.Л. [39], Хотенко О. [41] та

інші. Однак далеко не всі теоретичні аспекти обраної теми повністю розкриті, часто вони не адаптовані до специфіки сьогодення.

Мета і завдання дослідження. Мета полягає у вдосконаленні механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні завдання:

- дослідити теоретико-методичні аспекти державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки її вдосконалення,
- дослідити стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- дослідити особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі,
- визначити ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- розробити напрями оптимізації фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі,
- запропонувати напрями удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі,
- розробити комплекс заходів зі створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі.

Об'єктом дослідження є процес вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Предметом дослідження є особливості вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області.

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є наукове обґрунтування пропозицій по реалізації напрямів вдосконалення механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області, які враховуватимуть регіональні особливості економічного розвитку та поточні виклики для малого і середнього бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі, які спрямовані на підвищення прозорості державної підтримки, зниження корупційних ризиків, створення максимально зручних умов для підприємців, забезпечення ефективного цільового використання бюджетних коштів та формування інноваційного підходу до регіональної економічної політики. Важливим напрямком є впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувались такі **методи дослідження**: аналіз, порівняння, абстрагування, моделювання, спостереження, економічний аналіз тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на 2-х науково-практичних конференціях, які було опубліковано у матеріалах науково-практичних конференцій:

1. Забара Д. В., Максименко Д. В. Розширення асортименту продукції як інструмент підвищення торговельного потенціалу підприємства. Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 445.

2. Леоненко Р. В., Максименко Д. В. Специфіка формування бренду комунальної установи. Збірник тез доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (18-22 листопада 2024 р.). Суми, 2024. С. 447.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 42 найменування. Основний текст викладений на 65 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 22 таблиці, 4 рисунки та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Механізм державної підтримки в галузі торгівлі являє собою складну, багатогранну систему цілеспрямованих заходів, які реалізуються органами державної влади з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку торговельної сфери економіки країни. Сутність цього механізму полягає в створенні сприятливих організаційно-економічних умов для суб'єктів торговельної діяльності, підвищенні їхньої конкурентоспроможності, захисті інтересів та забезпеченні стабільного розвитку внутрішнього ринку.

Як зазначають Грищенко І.М. та Ковтун Т.Ю., основними складовими механізму державної підтримки торгівлі є нормативно-правове регулювання, яке передбачає розроблення та впровадження законодавчих актів, що визначають правила та стандарти здійснення торговельної діяльності. Це включає прийняття законів про торгівлю, підзаконних нормативних документів, які регламентують порядок здійснення торговельних операцій, захист прав споживачів та суб'єктів господарювання [16, с. 30].

Важливою складовою, як зазначають Красносова О. М. та Харченко Р.В., є фінансово-економічна підтримка, що реалізується через механізми кредитування, оподаткування, бюджетного стимулювання. Держава може надавати пільгові кредити торговельним підприємствам, запроваджувати податкові канікули для новостворених суб'єктів господарювання, здійснювати часткову компенсацію відсоткових ставок за кредитами, надавати державні гарантії [19; 25, с. 44].

Інституційна підтримка передбачає створення спеціалізованих державних органів, які безпосередньо опікуються питаннями розвитку торгівлі. Це можуть бути профільні міністерства, департаменти, агентства, які здійснюють

моніторинг ринку, розробляють стратегії розвитку, надають консультаційну та методологічну допомогу суб'єктам торговельної діяльності. Важливим елементом є інформаційно-аналітичне забезпечення, що включає збір, обробку та поширення статистичної інформації про стан торговельної галузі, кон'юнктуру ринку, тенденції розвитку. Держава створює інформаційні платформи, забезпечує публічність даних, сприяє обміну інформацією між учасниками ринку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Механізм державної підтримки в галузі торгівлі

Складова механізму	Зміст та характеристика
Нормативно-правове регулювання	Розроблення законодавчих актів, що регламентують торговельну діяльність; прийняття законів про торгівлю; встановлення правил та стандартів здійснення торговельних операцій
Фінансово-економічна підтримка	Надання пільгових кредитів; запровадження податкових канікул; часткова компенсація відсоткових ставок; державні гарантії для торговельних підприємств
Інституційна підтримка	Створення спеціалізованих державних органів (міністерства, департаменти, агентства); моніторинг ринку; розробка стратегій розвитку; надання консультаційної допомоги
Інформаційно-аналітичне забезпечення	Збір та обробка статистичної інформації; створення інформаційних платформ; забезпечення прозорості даних про стан торговельної галузі
Інноваційно-технологічна підтримка	Стимулювання цифровізації торгівлі; підтримка електронної комерції; впровадження інноваційних логістичних та маркетингових рішень
Зовнішньоекономічна складова	Укладання міждержавних торговельних угод; митне регулювання; захист інтересів вітчизняних торговельних підприємств на міжнародній арені
Соціальна складова	Забезпечення соціальних гарантій працівників; створення умов для професійного розвитку; захист трудових прав працівників торговельної сфери

Джерело: складено автором на основі [19, 22, 25]

Як зазначає Хотенко О., окрема складова - інноваційно-технологічна підтримка, спрямована на стимулювання впровадження сучасних технологій у торговельну сферу. Це може включати державні програми підтримки цифровізації торгівлі, розвитку електронної комерції, впровадження інноваційних логістичних та маркетингових рішень [32, 41].

Важливою є також зовнішньоекономічна складова, яка передбачає захист інтересів вітчизняних торговельних підприємств на міжнародній арені. Держава

укладає міждержавні торговельні угоди, здійснює митне регулювання, запроваджує механізми протекціонізму для захисту національних виробників.

Соціальна складова механізму державної підтримки торгівлі спрямована на забезпечення соціальних гарантій працівників торговельної сфери, створення умов для професійного розвитку, підвищення кваліфікації, захисту трудових прав [13, 41].

Таким чином, механізм державної підтримки торгівлі є комплексною системою взаємопов'язаних напрямків діяльності, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку торговельної галузі в контексті загальної економічної стратегії держави.

Як зазначає Балдинюк В., механізм державної підтримки підприємницької діяльності в галузі торгівлі являє собою складну системну сукупність взаємопов'язаних принципів, методів та інструментів, спрямованих на створення сприятливого середовища для розвитку торговельного бізнесу та забезпечення ефективного функціонування торговельної галузі в цілому [8].

Як зазначають Грищенко І.М. та Ковтун Т.Ю., принципи механізму державної підтримки підприємницької діяльності в торгівлі формуються на базі фундаментальних засад державної економічної політики та специфіки торговельної сфери. Перш за все, це принцип законності, який передбачає чітке дотримання всіх нормативно-правових актів та забезпечення прозорості регуляторних процесів. Не менш важливим є принцип рівності, що гарантує однакові умови для всіх суб'єктів торговельної діяльності незалежно від форми власності, масштабів бізнесу чи інших диференціюючих факторів [16, с. 33].

Принцип системності та комплексності визначає необхідність формування цілісного підходу до підтримки підприємництва, який охоплює різноманітні аспекти - від фінансово-економічного стимулювання до інформаційно-консультаційного забезпечення. Це означає, що державна підтримка не може обмежуватися винятково фінансовими інструментами, а повинна включати широкий спектр взаємодоповнюючих заходів.

Важливим є також принцип адаптивності, який передбачає здатність механізму державної підтримки швидко реагувати на зміни ринкового середовища, кон'юнктурні трансформації та виклики, що постають перед торговельною галуззю. Мова йде про гнучкість регуляторних механізмів, спроможність оперативно корегувати підходи та інструменти підтримки відповідно до актуальних потреб бізнесу.

Принцип інноваційної орієнтованості спрямований на стимулювання впровадження сучасних технологічних рішень, цифрових інструментів та інноваційних бізнес-моделей у торговельній сфері. Держава має створювати економічні та інституційні передумови для технологічного оновлення торговельних підприємств, підтримки їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Серед основних завдань механізму державної підтримки підприємницької діяльності в торгівлі - створення сприятливого інституційного середовища для розвитку бізнесу. Це передбачає формування ефективної нормативно-правової бази, спрощення адміністративних процедур, мінімізацію бюрократичних бар'єрів при започаткуванні та веденні торговельної діяльності.

Не менш значущим є завдання розвитку інфраструктурного забезпечення торговельної діяльності. Це включає підтримку логістичної інфраструктури, створення сучасних торговельних майданчиків, розвиток електронної комерції, впровадження ефективних комунікаційних та інформаційних систем.

Механізм державної підтримки підприємницької діяльності в галузі торгівлі потребує постійного вдосконалення та впровадження інноваційних інструментів, здатних ефективно реагувати на сучасні виклики економічного середовища та забезпечувати конкурентоспроможність вітчизняних торговельних підприємств.

У сфері фінансових інструментів перспективним напрямком є розвиток механізмів альтернативного фінансування, зокрема впровадження державних програм часткового гарантування кредитів для торговельних підприємств, особливо малого та середнього бізнесу. Такі інструменти можуть передбачати

державні гарантії до 70-80% кредитного портфеля, що суттєво знижує ризики банківських установ та робить кредитування більш доступним (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Інноваційні інструменти державної підтримки підприємницької діяльності в торгівлі

Тип інструментів	Назва інструменту	Зміст та характеристика
Фінансові	Програма часткового гарантування кредитів	Державні гарантії 70-80% кредитного портфеля для торговельних підприємств
Фінансові	Спеціалізований державний фонд підтримки	Цільове пільгове кредитування проектів технологічної модернізації торговельної інфраструктури
Фінансові	Компенсація відсоткових ставок	Державна підтримка кредитування інвестиційних проектів у сфері цифрової трансформації торгівлі
Нефінансові	Цифрова екосистема підтримки підприємництва	Багатофункціональна онлайн-платформа з інтегрованими сервісами підтримки бізнесу
Нефінансові	Регіональні центри підтримки	Методологічна, консультаційна та освітня підтримка торговельних підприємств
Нефінансові	Державно-приватне партнерство в освіті	Спільна розробка освітніх програм, організація практичного навчання та стажування
Нефінансові	Інформаційно-аналітичний сервіс	Платформа з акумуляції ринкової аналітики, статистики та бізнес-можливостей
Нефінансові	Програма менторства	Система безоплатного консультування молодих підприємців досвідченими експертами
Нефінансові	Платформа міжнародної торговельної кооперації	Підтримка виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки
Нефінансові	М'який регуляторний супровід	Спрощені режими звітності та консультативна підтримка дотримання нормативних вимог

Джерело: складено автором на основі [18, 25, 31]

Інноваційним фінансовим інструментом може стати створення спеціалізованого державного фонду підтримки торговельних підприємств, який би здійснював цільове пільгове кредитування проектів, спрямованих на технологічну модернізацію торговельної інфраструктури, впровадження цифрових технологій та інноваційних логістичних рішень [31, 32].

Перспективним є також розвиток механізмів м'якого фінансування через впровадження державних програм компенсації відсоткових ставок за кредитами

для підприємств, які реалізують інвестиційні проекти у сфері торгівлі. Особливо актуальним є підтримка проектів, пов'язаних з цифровою трансформацією торговельного бізнесу, розвитком електронної комерції та інноваційних торговельних платформ.

Серед нефінансових інструментів важливого значення набуває створення комплексних цифрових екосистем підтримки підприємництва. Мова йде про розвиток багатофункціональних онлайн-платформ, які б інтегрували різноманітні сервіси - від консультаційної підтримки до надання доступу до бізнес-аналітики, навчальних ресурсів та можливостей нетворкінгу.

Перспективним нефінансовим інструментом є створення регіональних центрів підтримки торговельного підприємництва, які б надавали комплексну методологічну, консультаційну та освітню підтримку. Такі центри могли б забезпечувати проведення навчальних програм, тренінгів, стажувань, надавати юридичний та маркетинговий супровід підприємцям.

Інноваційним підходом може стати впровадження механізму державно-приватного партнерства у сфері підготовки кадрів для торговельної галузі. Це передбачає тісну взаємодію між державними органами, закладами освіти та торговельними підприємствами щодо формування актуальних освітніх програм, організації практичного навчання, стажування та подальшого працевлаштування.

Важливим нефінансовим інструментом підтримки, як зазначає Вороненко В.І. та ін., є розвиток інформаційно-аналітичних сервісів. Держава може створити спеціалізовану платформу, яка б акумулювала актуальну аналітику ринку, статистичні дані, прогнози розвитку торговельної галузі, надавала б доступ до баз даних контрагентів, тендерних можливостей та міжнародних торговельних майданчиків [13, с. 15].

Перспективним інструментом підтримки малого торговельного бізнесу може стати впровадження програм менторства та наставництва. Йдеться про створення системи, де досвідчені підприємці та експерти галузі безоплатно

консультують молодих підприємців, допомагають їм розвивати бізнес-навички, уникати типових помилок.

Цікавим нефінансовим інструментом є розвиток механізмів міжнародної торговельної кооперації. Держава може створювати спеціальні платформи, які б полегшували виход вітчизняних торговельних підприємств на міжнародні ринки, надавали підтримку у встановленні міжнародних бізнес-контактів, організації виставкової діяльності.

Важливо також впровадити інструменти м'якого регуляторного супроводження, які б передбачали спрощені режими звітності, консультативну підтримку щодо дотримання нормативних вимог, особливо для новостворених підприємств.

Таким чином, механізм державної підтримки підприємницької діяльності в торгівлі потребує комплексного підходу, що поєднує інноваційні фінансові та нефінансові інструменти, спрямовані на створення максимально сприятливого середовища для розвитку торговельного бізнесу.

Як наголошують Грищенко І.М. та Ковтун Т.Ю., підвищення ефективності взаємодії між державними органами та підприємцями в галузі торгівлі є ключовим викликом для забезпечення сталого економічного розвитку та створення сприятливого бізнес-середовища. Комплексний підхід до вирішення цього завдання передбачає впровадження низки стратегічних трансформацій у системі державного регулювання та комунікації [16, с. 30-31].

Насамперед, необхідно суттєво модернізувати нормативно-правову базу, яка регулює торговельну діяльність. Це означає спрощення адміністративних процедур, скорочення бюрократичних бар'єрів та запровадження прозорих і передбачуваних правил ведення бізнесу. Важливим кроком є цифровізація взаємодії - створення єдиних електронних платформ, де підприємці могли б легко отримувати необхідні дозволи, звітувати та комунікувати з державними структурами в режимі онлайн [16, с. 32].

Принципово важливим є запровадження механізмів постійного діалогу між представниками бізнесу та влади. Регулярні консультативні зустрічі, робочі

групи, громадські ради дозволять не лише обговорювати поточні проблеми, але й спільно напрацьовувати ефективні рішення. Такий підхід сприятиме взаємному порозумінню, врахуванню реальних потреб підприємців при формуванні торговельної політики [16, с. 34-36].

Важливим аспектом є впровадження прозорих механізмів державної підтримки. Йдеться про створення чітких, недискримінаційних умов надання фінансових та інфраструктурних преференцій, грантів, пільгового кредитування. Особливу увагу слід приділити підтримці малого та середнього бізнесу, зокрема через спеціалізовані освітні програми, консультаційні центри та механізми мікрофінансування.

Суттєвим кроком має стати послідовна інституційна дерегуляція. Це передбачає скорочення надмірного адміністративного контролю, заміну каральних механізмів на превентивні та партнерські. Перевірки мають базуватися на ризик-орієнтованому підході, бути справедливими та передбачуваними. Важливо запровадити систему електронного моніторингу, яка дозволить мінімізувати корупційні ризики та підвищити прозорість контрольних процедур.

Не менш важливим є розвиток інформаційної підтримки підприємців. Держава повинна забезпечити доступність актуальної інформації про зміни в законодавстві, міжнародні торговельні можливості, кон'юнктуру ринку. Створення єдиних інформаційно-консультаційних центрів, запровадження зручних мобільних додатків та telegram-каналів значно полегшить комунікацію.

Красноносова О. М. та Харченко Р. В. наголошують, що підготовка високопрофесійних державних службовців, які розуміють специфіку підприємницької діяльності, також є критичним фактором. Необхідно впровадити сучасні освітні програми, стажування, обмін досвідом, які дозволять сформувати новий тип державних службовців - орієнтованих на партнерство, клієнтоцентричність та інновації [25, с. 44].

Таким чином, підвищення ефективності взаємодії між державними органами та підприємцями вимагає системних, комплексних змін. Лише через

послідовну імплементацію механізмів прозорості, діалогу, підтримки та взаємної довіри можливо сформувати дійсно партнерські відносини, які стануть потужним драйвером економічного зростання та розвитку торговельної сфери.

Державна підтримка розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі, незважаючи на свою позитивну спрямованість, може супроводжуватися низкою потенційних ризиків, які потребують ретельного аналізу та системної превентивної роботи (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Ризики державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі та механізми їх мінімізації

Вид ризику	Характеристика ризику	Механізми мінімізації
Корупційний	Непрозорий розподіл пільг та преференцій на основі неформальних домовленостей	Автоматизовані механізми підтримки, незалежні експертні ради, електронний моніторинг, публічна звітність
Викривлення ринкових механізмів	Штучне створення конкурентних переваг окремим підприємствам	Диференційований підхід, часові обмеження пільг, поступове згортання підтримки
Неефективне використання бюджетних коштів	Відсутність чітких критеріїв оцінки результативності підтримки	Жорсткі механізми звітності, системи оцінки результативності, прив'язка подальшої підтримки до досягнутих показників
Технологічний	Підтримка застарілих або неперспективних напрямків розвитку	Гнучкі адаптивні програми, залучення незалежних експертів, випереджальний моніторинг технологічних трендів
Соціальної нерівності	Непропорційний розподіл підтримки на користь великих підприємств	Квотування підтримки, спеціальні програми для малого та середнього бізнесу
Бюрократизації	Складні та затеоретизовані процедури отримання допомоги	Діджиталізація процесів, електронні платформи, уніфікація документації
Геополітичний	Вплив зовнішніх економічних шоків	Антикризові механізми, сценарне планування, резервні фонди
Кадрового забезпечення	Низький професійний рівень державних службовців	Підвищення кваліфікації, залучення експертів з приватного сектору
Психологічного несприйняття	Недовіра підприємців до державних механізмів підтримки	Комунікаційна робота, формування позитивного іміджу, максимальна прозорість

Джерело: складено автором на основі [16, 22, 41]

Одним з найсуттєвіших ризиків є корупційна складова механізмів державної підтримки. Існує висока ймовірність того, що пільги, гранти та

преференції можуть розподілятися непрозоро, на основі неформальних домовленостей, а не об'єктивних критеріїв. Для мінімізації цього ризику необхідно запровадити максимально прозорі, автоматизовані механізми отримання підтримки, які б базувалися на чітких, вимірюваних показниках. Важливо створити незалежні експертні ради, впровадити систему електронного моніторингу та публічної звітності, забезпечити громадський контроль за розподілом ресурсів [16].

Суттєвим ризиком є потенційне викривлення ринкових механізмів через надмірну державну підтримку. Надто активне втручання держави може призвести до створення штучних конкурентних переваг для окремих підприємств, зменшення природної конкуренції та зниження загальної ефективності торговельного сектору. Запобігти цьому можна через диференційований підхід до підтримки, встановлення чітких часових обмежень на отримання пільг, поступове згортання підтримки для підприємств, які досягли стійкого розвитку [10].

Не менш важливим є ризик неефективного використання бюджетних коштів. Державні програми підтримки можуть бути недостатньо результативними через відсутність чітких критеріїв оцінки ефективності, формальний підхід до моніторингу використання коштів. Ризики кадрового забезпечення державних механізмів підтримки також є критичними. Низький професійний рівень державних службовців, відсутність сучасних компетенцій може призвести до неефективного адміністрування програм підтримки.

Важливо передбачати й ризики психологічного несприйняття підприємцями державної підтримки.

Отже, державна підтримка підприємницької діяльності у сфері торгівлі - це складний, багатогранний процес, який вимагає постійного моніторингу, адаптації та вдосконалення. Лише системний, випереджальний підхід до ідентифікації та мінімізації ризиків здатен перетворити державну підтримку на реально дієвий механізм розвитку торговельного підприємництва.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Стан підприємницької діяльності у сфері торгівлі України, зокрема в Сумській області, зазнав суттєвого негативного впливу внаслідок повномасштабної російської агресії. Воєнні дії спричинили системну трансформацію економічного середовища, що проявляється в множинних взаємопов'язаних факторах.

Передусім, військова агресія зумовила порушення логістичних ланцюгів та транспортних комунікацій, особливо у прикордонних регіонах, де Сумська область перебуває в безпосередній близькості до кордону з рф. Це призвело до ускладнення постачання товарів, зростання витрат на транспортування та страхування вантажів, що безпосередньо вплинуло на рентабельність торговельних підприємств. Важливим деструктивним фактором стала руйнація виробничої інфраструктури, зниження купівельної спроможності населення через масштабні економічні потрясіння. Мобілізація значної частини працездатного населення, вимушена міграція та демографічні зміни створили додаткові виклики для торговельної сфери, зменшуючи кількість споживачів та ускладнюючи кадрове забезпечення підприємств.

Фінансово-економічні наслідки війни виявляються в суттєвій інфляції, девальвації національної валюти та зростанні цін на імпортні товари. Підприємства торгівлі змушені адаптуватися до постійних цінових коливань, дефіциту окремих товарних груп та непередбачуваності зовнішньоекономічної кон'юнктури. Для Сумської області це ускладнюється близькістю до зони бойових дій та підвищеними ризиками логістичної безпеки. Окрім безпосередніх воєнних впливів, суттєвий тиск здійснюють міжнародні санкції проти рф,

переорієнтація зовнішньоекономічних зв'язків, розрив усталених торговельних маршрутів. Це змушує торговельні підприємства шукати нові ринки збуту, альтернативні канали постачання та диверсифікувати власну діяльність.

Аналіз статистичних результатів щодо оптового та роздрібного товарообороту в Україні та Сумській області дозволяє зробити ґрунтовні висновки про стан підприємницької діяльності у торговельній сфері (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Оптовий та роздрібний товарооборот підприємств оптової та роздрібної торгівлі в Україні та Сумській області

Показник	Рік						У динаміці (+/-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021		2022		2023			
	Україна	Сумська обл.	Україна	Сумська обл.	Україна	Сумська обл.	Україна	Сумська обл.
Оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі, млрд. грн	3153,2	24,7	2380,7	18,6	2595,1	20,4	-558,1	-4,4
в т.ч. продовольчі товари	491,9	3,5	340,4	2,5	384,1	3,1	-107,8	-0,4
непродовольчі товари	2661,3	21,2	2040,2	16,1	2211,0	17,3	-450,3	-3,9
Оборот роздрібної торгівлі, млрд. грн	1443,8	27,5	1396,3	21,6	1406,9	22,4	-36,9	-5,1
у тому числі роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі	1044,5	16,9	971,1	15,2	993,6	16,3	-50,9	-0,6
в т.ч. продовольчі товари	450,2	6,9	410,8	6,1	420,3	6,6	-29,9	-0,4
непродовольчі товари	594,3	9,9	560,3	9,2	573,3	9,7	-21,0	-0,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

За період з 2021 по 2023 роки спостерігається значне скорочення обсягів оптового товарообороту як на національному, так і на регіональному рівнях. Зокрема, в Україні оптовий товарооборот зменшився з 3153,2 млрд грн у 2021 році до 2595,1 млрд грн у 2023 році, що становить від'ємну динаміку в 558,1 млрд

грн. У Сумській області аналогічна тенденція – скорочення з 24,7 млрд грн до 20,4 млрд грн, або на 4,4 млрд грн.

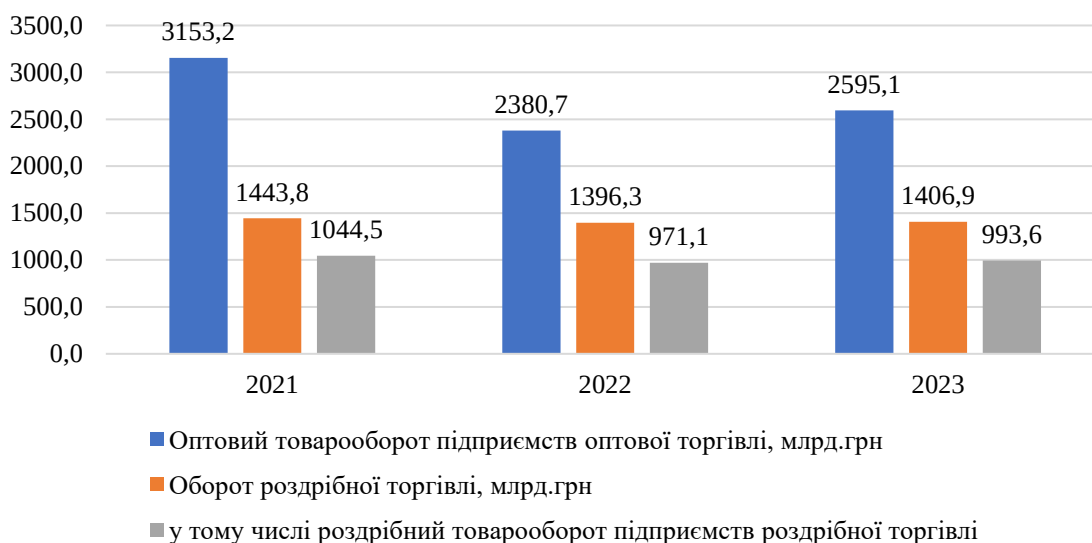

Рисунок 2.1 – Динаміка оптового та роздрібного товарообороту підприємств оптової та роздрібною торгівлі в Україні

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Структура оптового товарообороту демонструє диференційовану динаміку за товарними групами. У продовольчому сегменті відбулося зменшення обсягів: в Україні – зі 491,9 млрд грн до 384,1 млрд грн, а в Сумській області – з 3,5 млрд грн до 3,1 млрд грн. Непродовольчі товари також показали негативну динаміку: на національному рівні зниження склало з 2661,3 млрд грн до 2211,0 млрд грн, у регіоні – з 21,2 млрд грн до 17,3 млрд грн.

Роздрібний товарооборот має подібні тренди. В Україні загальний оборот роздрібною торгівлі скоротився з 1443,8 млрд грн до 1406,9 млрд грн, а в Сумській області – з 27,5 млрд грн до 22,4 млрд грн. Роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі зменшився на загальнодержавному рівні з 1044,5 млрд грн до 993,6 млрд грн, у регіоні – з 16,9 млрд грн до 16,3 млрд грн.

Продовольчий сектор роздрібною торгівлі також зазнав скорочення: в Україні з 450,2 млрд грн до 420,3 млрд грн, у Сумській області – з 6,9 млрд грн до 6,6 млрд грн. Непродовольчі товари демонструють аналогічну тенденцію: на

національному рівні зниження з 594,3 млрд грн до 573,3 млрд грн, у регіоні – з 9,9 млрд грн до 9,7 млрд грн.

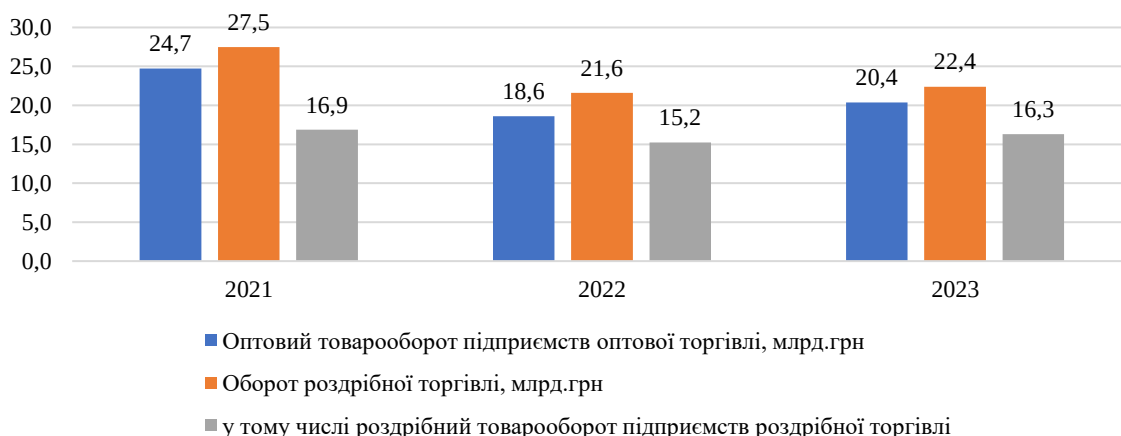

Рисунок 2.2 – Динаміка оптового та роздрібного товарообороту підприємств оптової та роздрібної торгівлі в Україні

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Державна політика підтримки бізнесу, впровадження податкових пільг, часткова компенсація витрат та кредитні програми частково пом'якшують негативні тренди, однак не можуть повністю нівелювати системні виклики. Адаптація торговельної сфери відбувається через цифровізацію, розвиток онлайн-торгівлі, оптимізацію витрат та пошук нових стратегій виживання в умовах перманентної невизначеності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що підприємницька діяльність у торговельній сфері України та Сумської області перебуває під впливом комплексних деструктивних факторів, спричинених військовою агресією, що вимагає неординарних управлінських рішень, державної підтримки та високої адаптивності бізнес-середовища.

Порівняння показників Сумської області з загальнонаціональними свідчить про подібні структурні зміни та тренди у торговельній сфері, що може бути наслідком впливу зовнішніх економічних факторів, зокрема воєнних дій, інфляційних процесів та загальної економічної нестабільності. Регіональні показники демонструють пропорційне скорочення майже в усіх сегментах

торгівлі, що відображає системні виклики для підприємницької діяльності як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Статистичні дані засвідчує складний період для торговельної галузі, характеризований значним скороченням обсягів як оптового, так і роздрібного товарообороту, що потребує активних заходів підтримки та стимулювання підприємницької активності з боку державних та місцевих органів влади.

Аналіз зайнятості населення в галузі торгівлі Сумської області відображає складну динаміку трансформаційних процесів регіонального ринку праці, зумовлених впливом воєнних дій, економічної нестабільності та структурних змін у господарському комплексі. Структура зайнятості демонструє поступове скорочення чисельності працівників внаслідок впливу воєнних дій, економічної кризи та часткової мобілізації. Значна частина торговельних підприємств змушена була оптимізувати штат, запроваджуючи режими часткової зайнятості, скорочення робочого часу та мінімізації витрат на персонал (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Зайнятість населення в галузі торгівлі в Сумській області

Показник	Рік			У динаміці (+/-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	абсолютні	відносні, %
Зайнято в галузі оптової та роздрібної торгівлі, разом тис. чол.	110,4	92,7	94,6	-15,8	-14,3
Середньооблікова кількість штатних працівників в галузі торгівлі, тис. чол.	21,8	18,8	19,2	-2,7	-12,3
Прийнято працівників в галузі торгівлі, тис. чол.	10,0	7,6	7,9	-2,1	-21,0
Звільнено працівників в галузі торгівлі, тис. чол.	10,5	10,0	11,4	1,0	9,4
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн.	11844,0	12436,2	13804,2	1960,2	16,6

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Загальна чисельність зайнятих в оптовій та роздрібній торгівлі скоротилася з 110,4 тисяч осіб у 2021 році до 94,6 тисяч осіб у 2023 році, що становить від'ємну динаміку в 15,8 тисяч осіб або 14,3% від попереднього рівня зайнятості.

Середньооблікова кількість штатних працівників у торговельній галузі демонструє подібну тенденцію – зменшення з 21,8 тисяч до 19,2 тисяч осіб, що відображає скорочення майже на 2,7 тисячі працівників або 12,3%. Це свідчить про значні структурні зміни та оптимізацію кадрового складу підприємств торгівлі в умовах економічної нестабільності та воєнних дій.

Процеси прийому та звільнення персоналу мають диференційовану динаміку. Кількість прийнятих працівників зменшилася з 10,0 тисяч до 7,9 тисяч осіб, що становить скорочення на 2,1 тисячі або 21% від попереднього рівня. Водночас кількість звільнених працівників навпаки зросла з 10,5 тисяч до 11,4 тисяч осіб, що становить збільшення на 1,0 тисячу або 9,4%.

Позитивним аспектом є динаміка середньомісячної заробітної плати штатних працівників торговельної галузі. За аналізований період заробітна плата зросла з 11 844 гривень до 13 804,2 гривень, що становить збільшення на 1 960,2 гривень або 16,6%. Цей показник може бути пов'язаний з інфляційними процесами, підвищенням мінімальної заробітної плати та намаганням підприємств зберегти кваліфікований персонал.

Отримані результати розрахунків характеризують стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі як складний. З одного боку, спостерігається значне скорочення чисельності працівників та звуження ринку праці, що свідчить про негативні тенденції. З іншого боку, зростання середньомісячної заробітної плати демонструє часткову адаптацію торговельної галузі до нових економічних умов.

Структурні зміни в зайнятості вказують на процеси оптимізації, цифровізації та підвищення ефективності торговельних підприємств. Скорочення персоналу може бути наслідком впровадження інноваційних технологій, онлайн-продажів та автоматизації бізнес-процесів. Водночас негативний вплив воєнних дій, економічної кризи та геополітичної нестабільності залишається визначальним фактором трансформації підприємницької діяльності в торговельній сфері Сумської області. Таким чином, статистика засвідчує період адаптації та структурної реорганізації

торговельної галузі, що вимагає активної державної підтримки, стимулювання інновацій та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в складних економічних обставинах.

Аналіз статистичних даних щодо стану та забезпеченості основними засобами суб'єктів господарювання в галузі торгівлі Сумської області демонструє системні трансформації та виклики підприємницької діяльності в складних економічних умовах (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Стан та забезпеченість основними засобами суб'єктів господарювання в галузі торгівлі в Сумській області

Показник	Рік			У динаміці (+/-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	абсолютні	відносні, %
Кількість зареєстрованих юридичних осіб в галузі оптової та роздрібної торгівлі, од.	9794,7	9112,8	8467,3	-1327,3	-13,6
Вартість основних засобів юридичних осіб в галузі оптової та роздрібної торгівлі, млн. грн.	15797,2	14841,6	13209,0	-2588,2	-16,4
Вартість нових основних засобів, що надійшли за рік, млн. грн.	1394,4	772,6	1247,7	-146,7	-10,5
Ступінь зносу основних засобів, %	42,3	44,3	45,2		2,9 п.п.
Капітальні інвестиції, млн. грн.	2292,6	1358,6	1829,8	-462,8	-20,2

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Кількість зареєстрованих юридичних осіб у сфері оптової та роздрібної торгівлі скоротилася з 9794,7 одиниці у 2021 році до 8467,3 одиниць у 2023 році, що становить від'ємну динаміку в 1327,3 одиниці або 13,6%. Це свідчить про значне згортання підприємницької активності, ліквідацію та реорганізацію торговельних структур внаслідок воєнних дій, економічної нестабільності та кризових явищ.

Вартість основних засобів юридичних осіб у торговельній галузі зменшилася з 15 797,2 млн грн до 13 209,0 млн грн, що становить скорочення на 2 588,2 млн грн або 16,4%. Водночас вартість нових основних засобів, що

надійшли за рік, знизилася з 1 394,4 млн грн до 1 247,7 млн грн, що демонструє від'ємну динаміку в 146,7 млн грн або 10,5%. Ступінь зносу основних засобів поступово збільшується: з 42,3% у 2021 році до 45,2% у 2023 році, що становить приріст на 2,9 процентних пункти. Це вказує на поступове старіння матеріально-технічної бази торговельних підприємств та обмежені можливості її оновлення в сучасних економічних умовах.

Капітальні інвестиції в галузі торгівлі скоротилися з 2 292,6 млн грн до 1 829,8 млн грн, що становить зменшення на 462,8 млн грн або 20,2%. Така динаміка відображає значне звуження інвестиційної активності та обережність інвесторів щодо вкладень у торговельну сферу в умовах невизначеності та ризиків.

Отримані результати розрахунків характеризують стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі як кризовий та трансформаційний. Спостерігається масштабне скорочення кількості підприємств, зменшення вартості основних засобів, обмеження інвестиційної активності та поступове накопичення фізичного зносу обладнання.

Аналіз статистичних даних щодо суб'єктів господарювання в галузі торгівлі Сумської області демонструє системні трансформації підприємницького середовища в період 2021-2023 років. Загальна кількість суб'єктів господарювання скоротилася з 34,2 тисяч до 28,6 тисяч одиниць, що становить від'ємну динаміку в 5,6 тисяч одиниць або 16,3%. Особливо відчутним є зменшення як кількості підприємств (з 9,8 до 8,5 тисяч), так і фізичних осіб-підприємців (з 30,1 до 25,1 тисяч). Паралельно відбулося скорочення чисельності зайнятих працівників з 110,4 тисяч до 94,6 тисяч осіб, що становить зменшення на 15,8 тисяч або 14,3%. Кількість найманих працівників знизилася з 68,7 тисяч до 66,9 тисяч осіб, демонструючи відносно стабільну динаміку в умовах значних структурних змін. Обсяг реалізованої продукції зазнав суттєвого скорочення: з 52 189,2 млн грн до 42 859,1 млн грн, що становить від'ємну динаміку в 9 330,1 млн грн або 17,9%. Особливо показовим є зменшення обсягів реалізації для

підприємств – з 44 360,8 млн грн до 35 144,5 млн грн, що становить скорочення на 9 216,3 млн грн або 20,8% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Кількість суб'єктів господарювання в галузі торгівлі Сумської області з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці

Показник	Рік			У динаміці (+/-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	абсолютні	відносні, %
Кількість суб'єктів господарювання з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці, тис. од.	34,2	27,1	28,6	-5,6	-16,3
в т.ч. підприємства	9,8	9,1	8,5	-1,3	-13,6
фізичні особи-підприємці	30,1	23,8	25,1	-4,9	-16,4
Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці, тис. чол.	110,4	92,7	94,6	-15,8	-14,3
в т.ч. підприємства	21,8	18,8	19,2	-2,6	-11,9
фізичні особи-підприємці	88,6	73,9	75,4	-13,2	-14,9
Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці, тис. чол.	68,7	48,5	66,9	-1,8	-2,6
в т.ч. підприємства	8,7	5,9	7,8	-0,9	-10,3
фізичні особи-підприємці	60,0	42,6	59,1	-0,9	-1,5
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання з розподілом на підприємства та фізичні особи-підприємці, млн.грн.	52189,2	40274,1	42859,1	-9330,1	-17,9
в т.ч. підприємства	44360,8	31816,5	35144,5	-9216,3	-20,8
фізичні особи-підприємці	7828,4	8457,6	7714,6	-113,7	-1,5

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Контраст простежується в динаміці фізичних осіб-підприємців, де обсяг реалізації зменшився незначно – з 7 828,4 млн грн до 7 714,6 млн грн, що становить лише 1,5% скорочення. Це свідчить про вищу адаптивність малого бізнесу в умовах економічної нестабільності та воєнних дій.

На основі наданої таблиці можна проаналізувати фінансові результати суб'єктів господарювання в галузі торгівлі Сумської області за 2021-2023 роки.

Фінансові результати до оподаткування демонструють негативну динаміку: з 7803,6 млн грн у 2021 році вони скоротилися до 1664,8 млн грн у 2023 році, що становить зменшення на 78,7% (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Фінансові результати суб'єктів господарювання в галузі торгівлі Сумської області

Показник	Рік			У динаміці (+/-) 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	абсолютні	відносні, %
Фінансові результати до оподаткування, млн. грн. - фінансовий результат (сальдо), млн. грн.	7803,6	1609,2	1664,8	-6138,8	-78,7
- прибуток, млн. грн.	9891,3	5292,3	5475,2	-4416,1	-44,6
- збиток, млн. грн.	2087,7	3683,1	3810,4	1722,7	82,5
- частка підприємств, які одержали збиток, %	23,7	32,3	34,2	-	10,5
Рентабельність операційної діяльності, %	16,8	15,8	13,7	-	-3,1

Джерело: побудовано автором на основі статистичної звітності та аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Показник прибутку також зазнав суттєвого скорочення - з 9891,3 млн грн у 2021 році до 5475,2 млн грн у 2023 році, що означає зниження на 44,6%. Водночас обсяг збитків зріс з 2087,7 млн грн до 3810,4 млн грн, збільшившись на 82,5%. Частка підприємств, які отримали збиток, послідовно зростала: з 23,7% у 2021 році до 34,2% у 2023 році, що становить приріст на 10,5 відсоткових пунктів.

Рентабельність операційної діяльності також погіршилася: якщо у 2021 році вона становила 16,8%, то у 2023 році знизилася до 13,7%, що демонструє негативну тенденцію в економічній ефективності торговельних підприємств Сумської області. Ці дані свідчать про складні економічні умови, в яких опинилися суб'єкти господарювання в галузі торгівлі протягом аналізованого періоду.

Отримані результати розкривають складні трансформаційні процеси в торговельній галузі Сумської області, що характеризуються системним

скороченням кількості суб'єктів господарювання, зменшенням обсягів реалізації та чисельності працівників. Основними факторами таких змін є воєнна агресія, економічна криза, логістичні обмеження та загальна невизначеність бізнес-середовища.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що торговельна галузь Сумської області перебуває в складному трансформаційному періоді, який вимагає негайних структурних змін, державної підтримки та інноваційного переоснащення матеріально-технічної бази підприємств

2.2 Особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі

На основі загального контексту державної підтримки бізнесу в Україні, особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі можна охарактеризувати як комплексну, багатовекторну систему заходів, спрямовану на збереження та розвиток економічного потенціалу в умовах воєнного стану.

Державна підтримка торгівлі в сучасних українських реаліях має яскраво виражену антикризову спрямованість, що передбачає не лише фінансову допомогу, але й створення умов для адаптації та трансформації бізнес-середовища. Основним механізмом такої підтримки є диверсифіковані програми кредитування, грантової допомоги та компенсацій, які охоплюють різні категорії підприємців.

Принципово важливою особливістю є орієнтація на мікро- та малий бізнес, який є найбільш вразливим під час воєнних випробувань. Це проявляється у створенні спеціалізованих програм, таких як «єРобота», які надають фінансову допомогу для започаткування власної справи, розвитку підприємництва та професійного навчання. Характерно, що значна увага приділяється підтримці підприємців з числа учасників бойових дій та внутрішньо переміщених осіб.

Державна політика підтримки торгівлі має яскраво виражений інклюзивний характер, про що свідчить залучення міжнародних організацій та фондів.

Проекти таких інституцій, як Міжнародна організація з міграції (МОМ), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Save the Children та інші, доповнюють державні ініціативи, забезпечуючи додаткові канали фінансової допомоги.

Важливою особливістю реалізації програм підтримки є гнучкість та адаптивність механізмів фінансування. Це виражається у варіативності грантових програм: від підтримки стартапів у сфері ІТ до фінансування розвитку сільськогосподарських підприємств, від компенсації збитків, завданих воєнними діями, до стимулювання переробної промисловості.

Системність державної підтримки простежується у її багаторівневості: від загальнодержавних програм, таких як «Доступні кредити 5-7-9%», до локальних ініціатив обласних військових адміністрацій. Показовим є приклад Сумської області, де регіональні механізми підтримки включають резервні фонди обласного бюджету та цільові програми відшкодування збитків підприємцям.

Таблиця 2.6 – Кошти державних цільових програм на підтримку підприємництва у сфері торгівлі

Програма/Проект	Джерело	Рік			Загальна сума, 2021-2023 р.р.
		2021	2022	2023	
Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» (загальна сума коштів на національному рівні), млн. грн.	Державні кошти	2100,0	1900,0	1900,0	5900,0
Проект «єРобота» (Сумська обл.), млн грн	Державні кошти	28,0	41,8	123,4	193,2
Гранти на переробні підприємства (Сумська обл.), млн грн	Державні кошти	0,0	29,1	28,1	57,2
Разом	Державні кошти	2128,0	1970,9	2051,5	6150,4

Джерело: складено автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Аналіз державних цільових програм підтримки підприємництва у сфері торгівлі демонструє досить складну та динамічну картину фінансової підтримки бізнесу в умовах системних викликів останніх років. Загальна сума державних

коштів, спрямованих на підтримку підприємництва, за досліджений період склала 6150,4 млн гривень, що свідчить про значні бюджетні асигнування у розвиток підприємницької діяльності. Найбільшу частку в структурі фінансування займає програма "Доступні кредити 5-7-9%", яка акумулювала 5900,0 млн гривень, що становить понад 95% від загального обсягу державної підтримки. Особливо показовою є динаміка фінансування проєкту «Робота» у Сумській області. Якщо у 2021 році обсяг грантової підтримки становив лише 28,0 млн гривень, то вже у 2022 році він зріс до 41,8 млн гривень, а у 2023 році стрибок склав більше ніж утричі - до 123,4 млн гривень. Ця тенденція демонструє посилення державної політики щодо підтримки підприємницьких ініціатив, особливо в умовах воєнного стану. Динаміка грантової підтримки переробних підприємств свідчить про цілеспрямовану державну політику з підтримки та розвитку переробної галузі. У 2021 році такі гранти взагалі не надавалися, але вже у 2022-2023 роках обсяг фінансування склав відповідно 29,1 та 28,1 млн гривень.

Загальні тренди фінансування демонструють відносну стабільність державних асигнувань: у 2021 році було виділено 2128,0 млн гривень, у 2022 році - 1970,9 млн гривень, а у 2023 році - 2051,5 млн гривень. Незначні коливання в межах 7-8% не порушують загальної картини підтримки бізнесу. Державна політика демонструє здатність не лише зберігати, але й активно розвивати підприємницький потенціал навіть в складних умовах воєнного часу. Особливо показовим є зростання грантової підтримки для малого та мікробізнесу, що свідчить про усвідомлення державою критичної ролі підприємництва в економічній системі.

В цілому, можна констатувати, що державні цільові програми підтримки підприємництва у сфері торгівлі є ефективним інструментом економічної політики, здатним забезпечувати фінансову стійкість та розвиток бізнесу в умовах системних викликів. Гнучкість механізмів фінансування, диверсифікація грантових програм та послідовність державної підтримки є ключовими факторами збереження та розвитку підприємницької екосистеми.

Таблиця 2.7 – Місцеві кошти на фінансування цільових програм з підтримки підприємництва у сфері торгівлі

Програма/Проект	Джерело	Рік			Загальна сума, 2021-2023 р.р.
		2021	2022	2023	
Резервний фонд обласного бюджету	Місцеві кошти	0,0	6,9	0,0	6,9
Відшкодування збитків підприємцям	Місцеві кошти	0,0	2,3	1,6	3,9
Разом		0,0	9,2	1,6	10,8

Джерело: складено автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Аналіз динаміки місцевих коштів на фінансування цільових програм підтримки підприємництва у сфері торгівлі розкриває особливості регіональної економічної політики в контексті підтримки бізнесу. Так, загальний обсяг місцевих асигнувань за період 2021-2023 років склав 10,8 млн гривень, що є відносно незначною сумою порівняно з державними програмами підтримки. Структура місцевого фінансування представлена двома основними напрямками: резервним фондом обласного бюджету та програмою відшкодування збитків підприємцям. У 2021 році місцеві кошти взагалі не були спрямовані на підтримку підприємництва, у 2022 році обсяг становив 9,2 млн гривень, а у 2023 році відбулося скорочення до 1,6 млн гривень. Ця динаміка безпосередньо пов'язана з воєнними подіями та необхідністю перерозподілу бюджетних коштів.

Резервний фонд обласного бюджету у 2022 році профінансував підтримку бізнесу на суму 6,9 млн гривень, що було спрямовано на подолання наслідків воєнних дій. У 2023 році такі асигнування не проводилися, що може свідчити про зміну пріоритетів або вичерпання резервних механізмів.

Програма відшкодування збитків підприємцям мала більш стабільну динаміку. У 2022 році було виділено 2,3 млн гривень, а у 2023 році - 1,6 млн гривень. Загальна сума компенсацій за два роки склала 3,9 млн гривень, що демонструє системний підхід до підтримки бізнесу, постраждалого внаслідок воєнних дій.

В цілому, місцеві бюджети виступають додатковим, але обмеженим інструментом підтримки бізнесу. Незначні обсяги фінансування та нерегулярність місцевої підтримки вказують на необхідність посилення регіональних механізмів економічної допомоги. Принципово важливим висновком є те, що місцева підтримка має переважно компенсаційний, а не стимулюючий характер. Це означає, що регіональна влада зосереджена більшою мірою на подоланні негативних наслідків воєнних дій, ніж на активному розвитку підприємництва.

Аналіз міжнародної допомоги на фінансування цільових програм підтримки підприємництва демонструє значну динаміку залучення зовнішніх фінансових ресурсів для підтримки українського бізнесу впродовж 2021-2023 років (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Міжнародна допомога на фінансування цільових програм з підтримки підприємництва

Програма/Проект	Джерело	Рік			Загальна сума, 2021-2023 р.р.
		2021	2022	2023	
Проект MOM	Міжнародна допомога	7,0	2,7	13,0	22,7
Проект «EU4Business»	Міжнародна допомога	0,0	9,6	0,0	9,6
Проект «Розвиток потенціалу»	Міжнародна допомога	0,0	0,0	12,0	12,0
Проект Save the Children	Міжнародна допомога	0,0	0,0	5,9	5,9
Проект JERU	Міжнародна допомога	0,0	0,0	2,7	2,7
Програма ФАО	Міжнародна допомога	0,0	54,3	0,0	54,3
Разом		7,0	66,6	33,6	107,2

Джерело: складено автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Загальний обсяг міжнародної допомоги за цей період склав 107,22 млн гривень, що є суттєвим доповненням до державних та місцевих програм підтримки. Спостерігається зростання міжнародної фінансової підтримки: якщо

у 2021 році було залучено лише 7 млн гривень, то у 2022 році сума зросла до 66,6 млн гривень, а у 2023 році становила 33,62 млн гривень.

Серед міжнародних проєктів найбільшу питому вагу мають проєкт Міжнародної організації з міграції (МОМ), який акумулював 22,7 млн гривень, та програма ФАО з обсягом 54,3 млн гривень. Особливістю міжнародної підтримки є її цільовий характер та концентрація на специфічних напрямках розвитку підприємництва. Характерною рисою міжнародної допомоги є диверсифікація джерел та проєктів: Save the Children, JERU, EU4Business та інші міжнародні організації запропонували різноманітні механізми підтримки бізнесу. Це свідчить про високий міжнародний інтерес до підтримки українського підприємництва в умовах воєнного часу.

Міжнародна допомога виступає критично важливим механізмом збереження та розвитку бізнесу, особливо в умовах системних викликів. Варіативність та гнучкість міжнародних програм дозволяють охоплювати різні сектори та категорії підприємців.

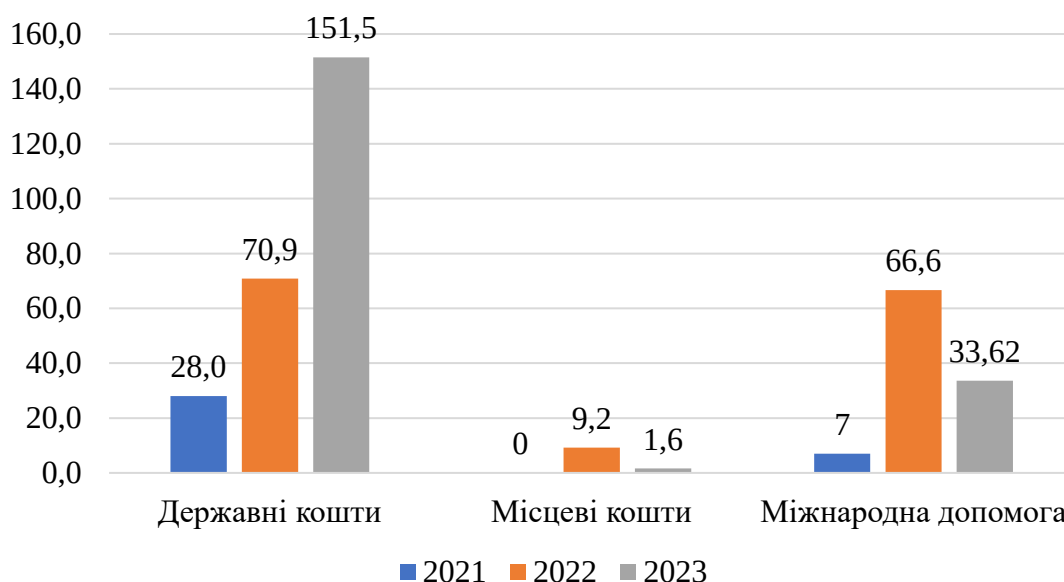

Рисунок 2.3 – Динаміка державної підтримки підприємств оптової та роздрібної торгівлі в Сумській області

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Підсумовуючи, можна стверджувати, що місцеві кошти та кошти міжнародної допомоги відіграють допоміжну роль у підтримці підприємницької діяльності. Основний тягар фінансової підтримки покладено на державні програми, а місцеві бюджети виконують функцію екстреної допомоги та часткової компенсації збитків. Ця обставина вимагає подальшого вдосконалення механізмів регіональної економічної політики та пошуку більш ефективних інструментів підтримки бізнесу на місцевому рівні.

Кількісні показники демонструють ефективність впроваджених механізмів: лише за період 2022-2024 років у Сумській області було надано фінансової підтримки на суму понад 368,0 мільйонів гривень.

Таким чином, особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі характеризуються комплексністю, адаптивністю, соціальною орієнтованістю та гнучкістю механізмів фінансування, що дозволяє не лише зберігати, але й розвивати підприємницький потенціал в умовах воєнних випробувань.

2.3 Ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі визначається комплексом взаємопов'язаних факторів, які демонструють системний підхід до збереження та розвитку бізнес-середовища в умовах воєнного стану. Базовим критерієм оцінки ефективності є обсяг та динаміка фінансової підтримки. Особливо показовою є еволюція грантової підтримки проєкту «єРобота». Якщо у 2021 році обсяг грантів становив 28,0 млн гривень, то у 2023 році він зріс до 123,4 млн гривень, що відображає посилення державної політики підтримки підприємницьких ініціатив. Ця динаміка характеризує не лише фінансову підтримку, але й стратегічну орієнтацію на розвиток підприємництва в кризових умовах.

Ефективність державної підтримки проявляється також у диверсифікації механізмів фінансування. Поряд з кредитними програмами активно впроваджуються грантові ініціативи для переробних підприємств, програми підтримки учасників бойових дій та внутрішньо переміщених осіб.

Важливим аспектом ефективності є мультиплікативний ефект державної підтримки. Статистика показує, що за період 2021-2023 років у Сумській області було створено 1298 робочих місця. Державні та міжнародні програми не лише надають фінансову допомогу, але й сприяють створенню робочих місць, економічній інтеграції внутрішньо переміщених осіб, підтримці підприємницької ініціативи в умовах воєнного часу.

Таблиця 2.9 – Динаміка чисельності отримувачів фінансування за цільовими програмами з підтримки підприємництва у Сумській області

Програма/Проект	Вид допомоги	Статус отримувача	Рік			Загальна кількість отримувачів, од.
			2021	2022	2023	
Проект «єРобота»	Державні кошти	ФОП	125	237	512	874
Гранти на переробні підприємства	Державні кошти	Юр. особи	0	5	6	11
Резервний фонд обласного бюджету	Місцеві кошти	ФОП	92			92
Відшкодування збитків підприємцям	Місцеві кошти	ФОП		24	15	39
Проект MOM	Міжнародна допомога	ФОП	33	12	43	88
Проект «EU4Business»	Міжнародна допомога	ФОП	0	61	0	61
Проект «Розвиток потенціалу»	Міжнародна допомога	ФОП	0	0	42	42
Проект Save the Children	Міжнародна допомога	ФОП	0	0	59	59
Проект JERU	Міжнародна допомога	ФОП	0	0	16	16
Програма ФАО	Міжнародна допомога	Юр. особи	0	16	0	16
Разом			250	355	693	1298

Джерело: складено автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Проаналізувавши таблицю динаміки чисельності отримувачів фінансування за цільовими програмами підтримки підприємництва у Сумській області, можна зробити наступні висновки. За період з 2021 по 2023 роки загальна кількість отримувачів фінансової підтримки значно зросла – з 250 до 693 одиниць, що демонструє позитивну тенденцію розвитку підприємницької діяльності в регіоні.

Найбільш вагомим драйвером підтримки підприємців став проєкт «Робота», який забезпечив державне фінансування фізичним особам-підприємцям. Кількість отримувачів у рамках цього проєкту послідовно збільшувалася: від 125 учасників у 2021 році до 512 у 2023 році. Суттєво активізувалася міжнародна підтримка через проєкти MOM, «Save the Children», «Розвиток потенціалу» та інші, що свідчить про зростаючий інтерес міжнародних організацій до підтримки українського підприємництва.

Важливо відзначити диверсифікацію джерел фінансування: крім державних коштів, значну роль відіграють місцеві бюджетні кошти та міжнародна допомога. Зокрема, з'явилися нові програми підтримки юридичних осіб, передусім у сфері переробних підприємств, що розширює можливості для розвитку бізнесу.

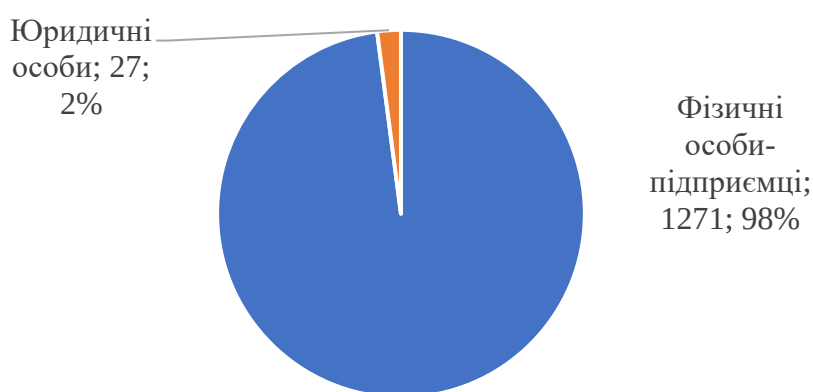

Рисунок 2.4 – Отримувачі державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності Департаменту економіки та міжнародного співробітництва Сумської ОДА

Загальна кількість отримувачів фінансової підтримки зросла більш ніж у три рази – з 250 до 693 одиниць, що переконливо демонструє позитивну динаміку підтримки підприємницької діяльності у Сумській області та створює сприятливі умови для економічного розвитку регіону.

Важливою характеристикою державної підтримки є її орієнтація як на фізичних осіб-підприємців, так і на юридичні особи, зокрема у сфері переробних підприємств. Паралельно з державними програмами активно працюють міжнародні ініціативи, такі як проєкти MOM, JERU, «EU4Business» та інші, що додатково підсилює потенціал підтримки місцевого бізнесу [30].

Окремо слід наголосити на різноманітності форм підтримки: від грантів та резервних фондів до компенсації збитків підприємцям. Це свідчить про комплексний, системний підхід до розвитку підприємницького середовища в регіоні, спрямований на створення сприятливих умов для започаткування, розвитку та підтримки бізнесу в складних економічних умовах.

Зазначимо, що ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі характеризується високою адаптивністю, соціальною орієнтованістю, комплексністю механізмів фінансування та здатністю не лише зберігати, але й активно розвивати підприємницький потенціал в умовах воєнного стану. Державна політика демонструє системність, гнучкість та стратегічне бачення розвитку підприємництва у сфері торгівлі як ключового елементу економічної стійкості країни та Сумської області зокрема.

Пріоритетними напрямками подальшої підтримки мають стати не лише фінансові інструменти, але й освітні та консультаційні програми, спрямовані на підвищення фінансової грамотності, розвиток управлінських навичок та освоєння сучасних бізнес-технологій. Важливо зберегти та розширити практику залучення як державних, так і міжнародних ресурсів для підтримки місцевого підприємництва.

Особливу увагу слід приділяти саме торговельній сфері, яка забезпечує не лише економічну активність, але й формує споживчий ринок, створює робочі місця та сприяє соціальній стабільності регіону.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 Оптимізація фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі

Оптимізація фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області потребує комплексного та системного підходу, який враховуватиме регіональні особливості економічного розвитку та поточні виклики для малого і середнього бізнесу.

Ключовим напрямком удосконалення державної підтримки має стати удосконалення роботи регіонального фонду підтримки підприємництва з інноваційним механізмом грантового фінансування. Фонд повинен запровадити гнучку систему грантів для торговельних підприємств, які демонструють потенціал розвитку, впроваджують інноваційні технології або розширюють експортні можливості. Особливістю нової грантової програми має бути спрощена процедура отримання фінансування, максимальна прозорість конкурсного відбору та чітко визначені критерії оцінки проєктів.

Важливим кроком є розвиток партнерства між місцевими органами влади, банківськими установами та підприємницьким середовищем для створення пільгових кредитних продуктів. Такі кредитні програми повинні передбачати знижені відсоткові ставки, тривалий термін кредитування та спрощену систему забезпечення, що зробить фінансові ресурси більш доступними для представників малого та середнього бізнесу у торговельній сфері.

Суттєвим елементом оптимізації фінансових механізмів має стати впровадження комплексної електронної платформи моніторингу використання бюджетних коштів. Ця система дозволить в режимі реального часу відстежувати

цільове використання державних коштів, оцінювати ефективність підтримки та запобігати можливим зловживанням. Платформа повинна містити детальну аналітику, статистичні звіти та забезпечувати прозорість руху фінансових ресурсів.

Таблиця 3.1 – Заходи з оптимізації фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області

№	Захід	Очікувані результати	Механізм реалізації
1	Удосконалення роботи регіонального фонду підтримки підприємництва	Запровадження інноваційної грантової системи	Формування фонду з обласного бюджету, розробка прозорих конкурсних механізмів відбору проектів
2	Розвиток пільгових кредитних продуктів	Здешевлення кредитних ресурсів для підприємців	Партнерство з банками, встановлення знижених відсоткових ставок, спрощення умов кредитування
3	Впровадження електронної платформи моніторингу	Підвищення прозорості використання бюджетних коштів	Створення комплексної інформаційної системи з аналітикою та звітністю
4	Створення регіонального гарантійного фонду	Зниження кредитних ризиків для банків	Надання часткового забезпечення кредитів підприємств торгівлі
5	Механізм відшкодування відсоткових ставок	Стимулювання інвестиційної активності	Часткова компенсація відсотків за кредитами на модернізацію та розвиток
6	Створення єдиного регіонального центру підтримки бізнесу / бізнес-хабу	Комплексний супровід підприємців	Організація консультаційних послуг, методологічної допомоги та інформаційної підтримки

Джерело: складено автором

Додатковим інструментом підтримки підприємництва може стати формування та фінансування регіонального гарантійного фонду, який надаватиме часткове забезпечення кредитів для торговельних підприємств. Такий механізм значно знизить ризики для банківських установ та спростить процедуру кредитування для підприємців, які не мають достатньої застави.

Важливо також запровадити механізм часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами для підприємств торговельної сфери, які реалізують інвестиційні проекти з модернізації обладнання, впровадження сучасних технологій продажу або розширення бізнесу. Такий підхід створить

додаткову мотивацію для інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонального торговельного сектору.

Особливу увагу слід приділити інформаційній підтримці та консультаційному супроводу підприємців. Створення єдиного регіонального центру підтримки бізнесу дозволить надавати комплексну методологічну допомогу, роз'яснювати умови отримання фінансової підтримки та супроводжувати підприємців на всіх етапах реалізації їхніх проєктів.

Впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області є комплексним стратегічним завданням, що потребує системного підходу та використання сучасних інформаційних технологій.

Базовою складовою такої системи має стати уніфікована цифрова платформа, яка забезпечить повний та прозорий облік усіх етапів руху бюджетних коштів – від моменту їх виділення до кінцевого освоєння підприємствами торговельної сфери. Платформа повинна інтегрувати інформаційні системи обласної державної адміністрації, фінансових установ, банків та безпосередньо суб'єктів господарювання.

Ключовим елементом електронного моніторингу стане створення персоніфікованих кабінетів для кожного підприємця, які отримують державну підтримку. У такому особистому електронному просторі будуть акумулюватися всі документи, фінансові звіти, договори та статистичні показники діяльності. Це дозволить забезпечити не лише контроль, але й надасть можливість підприємцям отримувати актуальну інформацію про стан освоєння коштів та подальші перспективи підтримки.

Технологічною основою системи має стати блокчейн-платформа (за прикладом «eПідтримки» чи «Дії», чи на їх основі), яка забезпечить максимальну прозорість та унеможливить фальсифікацію даних. Кожна фінансова транзакція буде миттєво фіксуватися в розподіленому реєстрі, що унеможливить корупційні схеми та підвищить довіру до механізмів державної підтримки. Важливим компонентом електронного моніторингу стане впровадження штучного

інтелекту для аналізу ефективності використаних коштів. Система повинна автоматично генерувати аналітичні звіти, які міститимуть детальну оцінку результативності кожного профінансованого проєкту, порівняння планових та фактичних показників, прогнозування економічної ефективності [27-29].

Система електронного моніторингу передбачатиме багаторівневий захист інформації з використанням криптографічних протоколів та багатофакторної аутентифікації. Це гарантуватиме конфіденційність персональних та комерційних даних підприємців, унеможливить несанкціонований доступ до фінансової інформації.

Таблиця 3.2 – Механізми впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області

Механізм	Характеристика	Очікувані результати
Уніфікована цифрова платформа	Інтеграція інформаційних систем адміністрації, фінансових установ, банків та підприємств	Забезпечення повного та прозорого обліку руху бюджетних коштів
Персоніфіковані кабінети підприємців	Електронний простір з акумуляцією документів, звітів, договорів	Індивідуальний моніторинг та супровід кожного підприємця
Блокчейн-технологія	Розподілений реєстр фінансових транзакцій	Унеможливлення фальсифікації даних, підвищення прозорості
Штучний інтелект для аналізу	Автоматична генерація аналітичних звітів та оцінка ефективності	Об'єктивна оцінка результативності профінансованих проєктів
Багаторівневий захист інформації	Криптографічні протоколи та багатофакторна аутентифікація	Гарантування конфіденційності персональних та комерційних даних
Мобільний додаток	Додаток для миттєвого моніторингу проєктів	Забезпечення зручності та оперативності управління підтримкою
Механізм зворотного зв'язку	Система експертної оцінки та пропозицій від підприємців	Постійне вдосконалення механізмів державної підтримки
Освітня інтеграція	Навчальні курси в рамках електронної системи	Підвищення фінансової грамотності та компетентності підприємців

Джерело: складено автором на основі [27-29]

Для забезпечення максимальної зручності використання платформи буде розроблено мобільний додаток, який дозволить підприємцям в режимі реального

часу відстежувати стан своїх проєктів, подавати необхідні звіти та отримувати консультації. Додаток матиме адаптивний інтерфейс та бути сумісним з різними операційними системами.

Таблиця 3.3 – Перелік витрат на впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області

№	Стаття витрат	Орієнтовна вартість, тис. грн.	Деталізація витрат
1	Розробка програмного забезпечення	1500,0	Створення базової цифрової платформи, персоніфікованих кабінетів, мобільного додатку
2	Впровадження блокчейн-технології	800,0	Розробка розподіленого реєстру, налаштування криптографічних протоколів
3	Системи кібербезпеки	650,0	Багаторівневий захист інформації, впровадження багатофакторної аутентифікації
4	Серверне обладнання	450,0	Придбання серверів, налаштування хостингу, технічне забезпечення
5	Навчання персоналу	250,0	Курси підготовки адміністраторів, тренінги з використання системи
6	Інтеграція штучного інтелекту	700,0	Розробка аналітичних алгоритмів, впровадження системи звітності
7	Технічна підтримка	300,0	Перший рік супроводження системи, усунення можливих помилок
8	Маркетинг та комунікації	150,0	Інформування підприємців, презентація системи, супровідні матеріали
9	Ліцензування та сертифікація	200,0	Отримання необхідних дозволів, технічна експертиза
10	Резервний фонд	250,0	Непередбачені витрати та додаткові налаштування
	Загальна вартість проєкту	5250,0	

Джерело: складено автором

Проведений аналіз витрат на впровадження системи електронного моніторингу використання державних коштів для підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області демонструє комплексний та економічно обґрунтований підхід до реалізації інноваційного проєкту. Загальна вартість впровадження системи становить 5 250 000 гривень, що включає

широкий спектр витрат від технологічної розробки до організаційного супроводження.

Найбільшу частку витрат складає розробка програмного забезпечення – 1500,0 тис. грн., що передбачає створення складної цифрової платформи з персоніфікованими кабінетами та мобільним додатком. Друга за обсягом стаття витрат – впровадження блокчейн-технології, яка коштує 800,0 тис. грн. та забезпечує максимальну прозорість і захист фінансових даних. Значні кошти передбачені на впровадження систем кібербезпеки (650,0 тис. грн.). Ці інвестиції спрямовані на створення надійної та високоінтелектуальної системи моніторингу. Важливою складовою є витрати на серверне обладнання, навчання персоналу, технічну підтримку та комунікації, які сумарно становлять близько 1000,0 тис. грн. Додатково передбачено резервний фонд у 250,0 тис. грн. для покриття непередбачених витрат.

Зазначена система забезпечить прозорість, підвищить ефективність державної підтримки та створить сучасний цифровий інструмент управління регіональною економікою.

Важливо наголосити, що запропонована вартість враховує не лише технічну реалізацію, але й комплексний підхід до створення інноваційної системи моніторингу, яка матиме довгострокову перспективу розвитку та вдосконалення.

Важливою складовою системи стане механізм зворотного зв'язку, який дозволить підприємцям надавати власну експертну оцінку діючим програмам підтримки, вносити пропозиції щодо їх вдосконалення. Це створить умови для постійного розвитку та адаптації механізмів державної підтримки під реальні потреби торговельної галузі.

Додатковим елементом стане інтеграція системи з освітніми платформами, що дозволить підприємцям у рамках єдиного електронного простору проходити навчальні курси з фінансового менеджменту, бізнес-планування та ефективного використання державних коштів.

Очікуваними результатами впровадження такої системи електронного моніторингу стануть: підвищення прозорості державної підтримки, зниження корупційних ризиків, створення максимально зручних умов для підприємців, забезпечення ефективного цільового використання бюджетних коштів та формування інноваційного підходу до регіональної економічної політики.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню сприятливого фінансово-економічного середовища для розвитку підприємницької діяльності у торговельній сфері Сумської області, підвищенню інвестиційної активності та забезпеченню економічного зростання регіону.

3.2 Удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі

Удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі Сумської області потребує комплексного підходу, що передбачає системну трансформацію механізмів взаємодії між різними економічними суб'єктами та впровадження інноваційних інструментів розвитку підприємницького середовища.

Ключовим елементом інституційного розвитку має стати створення регіонального мультифункціонального бізнес-хабу, який об'єднає діючі бізнес-інкубатори, центри підтримки підприємництва та освітні платформи. Цей інституційний центр виступатиме комунікаційним майданчиком для ефективної взаємодії підприємців, місцевих органів влади, освітніх закладів та фінансово-кредитних установ.

Механізм удосконалення інституційного забезпечення передбачає створення уніфікованої цифрової платформи, яка дозволить підприємцям отримувати повний спектр консультаційних, освітніх та методологічних послуг. Платформа міститиме актуальну базу даних про державні програми підтримки, грантові можливості, навчальні курси та потенційні джерела фінансування для представників торговельної сфери.

Важливим напрямком стане запровадження механізму постійного діалогу між бізнесом та владою через створення Координаційної ради з питань підтримки підприємництва. Такий орган забезпечить регулярний обмін інформацією, оперативне реагування на виклики підприємницького середовища та напрацювання спільних рішень щодо регіональної економічної політики (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Механізми удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі Сумської області

№	Механізм	Основні характеристики	Очікувані результати
1	Регіональний бізнес-хаб	Єдиний комунікаційний центр для підприємців, влади, освітніх закладів	Створення комплексної платформи підтримки бізнесу
2	Цифрова платформа підтримки + система електронного моніторингу	Електронний ресурс з базою даних про програми підтримки, гранти, навчання	Доступність інформації та консультаційних послуг
3	Координаційна рада з підтримки підприємництва	Постійно діючий орган взаємодії бізнесу та влади	Оперативне реагування на потреби підприємців
4	Мережа менторських осередків	Безоплатне консультування молодих підприємців	Передача професійного досвіду, зниження підприємницьких ризиків
5	Програма стажування	Практична підготовка підприємців на провідних торговельних підприємствах	Підвищення професійної компетентності
6	Система електронного навчання	Онлайн-курси, вебінари, відеоматеріали	Доступність освітніх ресурсів для всіх районів
7	Механізм державно-приватного партнерства	Щорічні конкурси інноваційних проєктів	Підтримка перспективних підприємницьких ініціатив
8	Регіональний фонд мікрогрантів	Фінансування соціально значущих та інноваційних проєктів	Додаткова мотивація та підтримка підприємців

Джерело: складено автором

Інституційний розвиток включатиме формування мережі менторських та консультаційних осередків, де досвідчені підприємці матимуть змогу здійснювати безоплатне індивідуальне консультування молодих підприємців. Цей підхід дозволить передавати практичний досвід, знижувати ризики невдач для початківців та створювати середовище професійної підтримки.

Суттєвим елементом удосконалення інституційного забезпечення стане розробка регіональної програми стажування та практичної підготовки підприємців у сфері торгівлі. Програма передбачатиме направлення молодих підприємців на провідні торговельні підприємства області для вивчення сучасних бізнес-практик, технологій управління та маркетингу.

Окремим напрямком інституційного розвитку має стати створення системи електронного навчання для підприємців, яка включатиме онлайн-курси, вебінари, відеоматеріали та інтерактивні тренінги. Така освітня платформа забезпечить доступність освітніх ресурсів для підприємців з віддалених районів області та створить умови для постійного професійного розвитку.

Важливою складовою інституційного забезпечення стане розвиток механізмів державно-приватного партнерства, зокрема через запровадження щорічних конкурсів інноваційних проєктів у торговельній сфері з грошовою винагородою та подальшою підтримкою перспективних ініціатив.

Додатковим інструментом інституційної підтримки виступатиме створення регіонального фонду мікрогрантів для підприємців, які реалізують соціально значущі проєкти або впроваджують інноваційні технології в торговельній сфері. Такий механізм додатково мотивуватиме підприємців до активної діяльності та саморозвитку.

Очікуваними результатами впровадження запропонованих механізмів стануть: підвищення інституційної спроможності підтримки підприємництва, створення сприятливого середовища для розвитку торговельної сфери, забезпечення якісного інформаційно-консультаційного супроводу та формування ефективної системи комунікації між владою, бізнесом та освітніми інституціями.

Проведений аналіз витрат на впровадження механізмів удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі Сумської області демонструє комплексний та економічно обґрунтований підхід до розвитку регіональної підприємницької екосистеми. Загальна вартість проєкту складає 5 750,0 тис. грн, що включає широкий спектр заходів від

створення інфраструктурних об'єктів до формування фінансових механізмів підтримки підприємництва (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Кошторис витрат на впровадження механізмів удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі Сумської області

№	Стаття витрат	Орієнтовна вартість, тис. грн.	Деталізація витрат
1	Створення регіонального бізнес-хабу	1200,0	Приміщення, обладнання, комунікаційна інфраструктура
2	Розробка цифрової платформи підтримки	750,0	Програмне забезпечення, база даних, технічна підтримка
3	Формування Координаційної ради	180,0	Організаційні витрати, проведення засідань, комунікація
4	Створення мережі менторських осередків	350,0	Навчання менторів, методологічне забезпечення, комунікації
5	Програма стажування підприємців	400,0	Організація стажувань, супровід, матеріальне забезпечення
6	Впровадження системи електронного навчання	600,0	Розробка навчальних курсів, платформа, технічне забезпечення
7	Механізм державно-приватного партнерства	500,0	Організація конкурсів, призовий фонд, експертна оцінка
8	Регіональний фонд мікрогрантів	1000,0	Формування грантового фонду для підтримки проєктів
9	Маркетинг та комунікації	250,0	Інформаційна кампанія, промоція послуг, поліграфія
10	Адміністративні витрати	300,0	Утримання персоналу, офісні витрати, адміністрування
11	Резервний фонд	220,0	Непередбачені витрати та додаткові ініціативи
	Загальна вартість проєкту	5750,0	

Джерело: складено автором

Найбільшу частку витрат становить створення регіонального бізнес-хабу – 1 200,0 тис. грн, що передбачає розвиток комунікаційної інфраструктури та матеріально-технічне забезпечення. Суттєві інвестиції заплановані на цифрову трансформацію підтримки підприємництва: розробка платформи коштує 750,0 тис. грн, система електронного навчання – 600,0 тис. грн. Ці кошти спрямовані на створення сучасних інформаційних інструментів підтримки бізнесу. Важливою складовою є формування регіонального фонду мікрогрантів обсягом 1 000,0 тис. грн, що забезпечить пряму фінансову підтримку інноваційних та

соціально значущих проєктів у торговельній сфері. Додатково передбачені витрати на програми стажування, менторську підтримку та розвиток державно-приватного партнерства.

Розрахунки демонструють, що запропонований проєкт має чітку структуру витрат та охоплює всі ключові напрямки інституційної підтримки підприємництва. Виділені кошти дозволять створити комплексну систему підтримки, яка включає інфраструктурні, освітні, комунікаційні та фінансові механізми розвитку торговельної сфери.

Особливістю розрахунків є передбачення резервного фонду в 220,0 тис. грн. для покриття непередбачених витрат та реалізації додаткових ініціатив. Це забезпечує гнучкість проєкту та можливість адаптації до мінливих економічних умов.

Економічна ефективність проєкту полягає не стільки у прямих фінансових показниках, скільки у створенні сприятливого середовища для розвитку підприємництва, підвищенні інституційної спроможності регіону та формуванні системи підтримки малого і середнього бізнесу.

Очікується, що впровадження запропонованих механізмів дозволить значно підвищити рівень підприємницької активності в Сумській області, створити нові робочі місця, диверсифікувати економіку регіону та забезпечити стійке економічне зростання у сфері торгівлі.

3.3 Створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі

Розвиток конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області потребує комплексного та системного підходу, який поєднує інноваційні технологічні рішення, фінансову підтримку та стратегічне маркетингове позиціонування. Ключовим напрямком трансформації торговельного сектору має стати послідовна цифровізація бізнес-процесів. Це передбачає впровадження сучасних інформаційних систем управління, які дозволяють оптимізувати

логістику, автоматизувати облікові процеси, здійснювати он-лайн моніторинг товарообігу та миттєво реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Регіональна влада може запропонувати місцевим підприємствам торгівлі часткове відшкодування витрат на придбання та впровадження інноваційних цифрових рішень, що створить додатковий стимул для технологічного оновлення.

Важливим механізмом підтримки місцевих підприємств є створення сприятливих умов для їхньої участі в національних та міжнародних виставках і ярмарках. Обласна адміністрація могла б розробити спеціальну програму часткового покриття витрат на транспортування товарів, обладнання виставкових стендів та відрядження представників. Такий підхід не лише розширить можливості для презентації регіонального торговельного потенціалу, але й сприятиме налагодженню стратегічних партнерських комунікацій.

Особливу увагу слід приділити формуванню пільгових фінансових інструментів для підтримки підприємців торгівлі. Обласна рада може запровадити регіональну програму кредитування з низькими відсотковими ставками, яка буде спрямована на модернізацію торговельної інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та розширення асортименту. Додатковим стимулом може стати часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами для підприємств, які демонструють стійке зростання та інвестують у цифрову трансформацію.

Окремим напрямком підтримки конкурентоспроможності є розвиток освітніх та консультаційних сервісів. Створення регіонального бізнес-хабу підтримки торговельного бізнесу дозволить підприємцям отримувати актуальну інформацію про сучасні технологічні тренди, проходити навчальні програми з цифрової трансформації та стратегічного управління, а також отримувати експертну допомогу в питаннях впровадження інновацій. Важливо також сформувати ефективну систему комунікації між місцевою владою, торговельними підприємствами та науково-освітніми установами. Створення постійно діючої платформи діалогу дозволить оперативно виявляти проблемні

питання розвитку торговельної галузі, розробляти спільні стратегії та оперативно реагувати на виклики ринку.

Таблиця 3.6 – Узагальнений механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області

Механізм	Зміст заходів	Очікувані результати
Цифровізація бізнес-процесів	- Впровадження інформаційних систем управління - Автоматизація обліку - Моніторинг товарообігу в реальному часі	Підвищення операційної ефективності Оптимізація витрат Швидкість прийняття рішень
Підтримка виставкової діяльності	- Часткове покриття витрат на участь у виставках - Компенсація транспортування - Підготовка виставкових стендів	Розширення ринків збуту Налагодження партнерських зв'язків Презентація регіонального потенціалу
Фінансова підтримка	- Пільгове кредитування - Компенсація відсоткових ставок - Цільові програми інвестування	Доступ до фінансових ресурсів Стимулювання інновацій Модернізація інфраструктури
Освітні та консультаційні сервіси	- Створення центру підтримки бізнесу - Навчальні програми - Експертні консультації	Підвищення кваліфікації Обмін сучасними практиками Стратегічне планування
Комунікаційна платформа	- Діалог влада-бізнес-наука - Виявлення проблемних питань - Розробка спільних стратегій	Оперативне реагування Узгодження інтересів Системний розвиток галузі

Джерело: складено автором

Реалізація запропонованих механізмів потребує послідовних та скоординованих дій всіх учасників регіональної економічної екосистеми. Лише комплексний підхід, який поєднує фінансову підтримку, технологічне оновлення, освітні ініціативи та стратегічне планування, може забезпечити сталий розвиток та підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області.

Впровадження комплексного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області має забезпечити системну трансформацію регіонального торговельного сектору, яка охоплює економічні, технологічні, соціальні та інституційні аспекти розвитку.

Економічні результати передбачають суттєве покращення фінансово-економічних показників підприємств торгівлі. Очікується зростання сукупного обігу торговельних підприємств на 15-20% протягом перших двох років реалізації механізму підтримки. Важливим економічним ефектом стане зниження витрат на адміністративне управління завдяки цифровізації бізнес-процесів, що може скоротити операційні витрати підприємств на 12-15%. Створення регіонального гарантійного фонду та механізмів пільгового кредитування дозволить збільшити доступність фінансових ресурсів для підприємців, знизивши відсоткові ставки на 3-5 процентних пунктів.

Таблиця 3.7 – Прогнозовані результати впровадження механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі

Напрямок результатів	Очікувані показники	Кількісні індикатори	Якісні зміни
Економічні	Зростання торговельного обігу	+15-20% протягом 2 років	Підвищення фінансової стійкості підприємств
Операційні витрати	Скорочення адміністративних витрат	-12-15%	Оптимізація бізнес-процесів
Фінансування	Доступність кредитних ресурсів	Зниження відсоткових ставок на 3-5 п.п.	Полегшення доступу до фінансування
Цифровізація	Впровадження цифрових технологій	60-70% підприємств	Підвищення технологічної конкурентоспроможності
Кадровий розвиток	Навчання підприємців	200-250 осіб щорічно	Зростання професійної компетентності
Інвестиційна	Залучення інвестицій	+20-25% до поточного рівня	Покращення інвестиційного клімату
Ринкове охоплення	Розширення ринків збуту	+10-15% нових контрагентів	Посилення ринкових позицій
Соціальний ефект	Створення робочих місць	150-200 нових місць	Підвищення рівня зайнятості
Інноваційність	Впровадження інноваційних проєктів	30-40 проєктів щорічно	Формування інноваційної культури
Комунікаційний	Міжрегіональна та міжнародна взаємодія	Участь у 10-15 виставках	Покращення іміджу регіону

Джерело: складено автором

Технологічна модернізація торговельної галузі включає повномасштабну цифровізацію бізнес-процесів. Впровадження електронної платформи моніторингу з використанням блокчейн-технологій та штучного інтелекту

забезпечить прозорість фінансових операцій, підвищить якість управлінських рішень та створить умови для впровадження інноваційних технологій. Передбачається, що близько 60-70% торговельних підприємств регіону впровадять сучасні цифрові рішення, що дозволить їм вийти на якісно новий рівень конкурентоспроможності.

Інституційний розвиток матиме значний вплив на формування сприятливого підприємницького середовища. Створення регіонального бізнес-хабу, координаційної ради з підтримки підприємництва та мережі менторських осередків забезпечить системну підтримку підприємців. Очікується, що щорічно через навчальні програми та стажування пройдуть близько 200-250 підприємців, що суттєво підвищить їхню професійну компетентність та знизить підприємницькі ризики.

Соціальні результати включають створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати та професійної мобільності працівників торговельної сфери. Механізм державно-приватного партнерства та система мікрогрантів дозволять підтримати соціально значущі та інноваційні проєкти, що матиме позитивний вплив на розвиток локальних громад. Маркетингові та комунікаційні ефекти полягають у посиленні іміджу Сумської області як регіону з прогресивним та інноваційним підходом до підтримки підприємництва. Участь у національних та міжнародних виставках, презентаційні кампанії сприятимуть розширенню ринків збуту та налагодженню партнерських зв'язків.

Важливим очікуваним результатом стане підвищення інвестиційної привабливості регіону. Прозора система підтримки, ефективні механізми фінансування та розвинута інфраструктура підтримки бізнесу створять сприятливі умови для залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій у торговельну галузь Сумської області.

Екологічний аспект механізму передбачає поступовий перехід до більш сталих моделей споживання та торгівлі, впровадження екологічно орієнтованих бізнес-практик, що відповідає сучасним світовим тенденціям розвитку підприємництва.

Загальна ефективність запропонованого механізму вимірюватиметься не лише економічними показниками, а й комплексним посиленням конкурентоспроможності підприємств торгівлі, формуванням сучасної підприємницької екосистеми та підвищенням якості життя населення Сумської області.

Впровадження комплексного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області створює потужну систему протидії ризиковим ситуаціям, зокрема корупційним проявам та неефективному використанню державних коштів, через низку інноваційних інструментів прозорості та контролю.

Таблиця 3.8 – Механізми підвищення конкурентоспроможності та зниження ризиків у сфері торгівлі Сумської області

№	Механізм підвищення конкурентоспроможності	Вплив на зменшення ризикових ситуацій	Очікуваний результат
1	Прозора система конкурсного відбору отримувачів державної підтримки	Зниження корупційних ризиків	Унеможливлення необґрунтованого розподілу коштів
2	Впровадження електронної системи моніторингу використання бюджетних коштів	Попередження нецільового використання коштів	Забезпечення прозорості фінансових потоків
3	Регулярний незалежний аудит підприємств-отримувачів підтримки	Виявлення та превенція фінансових зловживань	Підвищення фінансової дисципліни
4	Створення незалежного наглядового комітету з представників бізнесу, влади та громадськості	Мінімізація корупційних схем	Колегіальність прийняття рішень
5	Запровадження системи КРІ для оцінки ефективності підтримки	Контроль за цільовим використанням коштів	Об'єктивна оцінка результативності підтримки
6	Публічне звітування про результати державної підтримки	Підвищення відкритості та підзвітності	Громадський контроль за використанням ресурсів
7	Диференційована система відповідальності за порушення умов підтримки	Стимування потенційних зловживань	Неминучість покарання за порушення

Джерело: складено автором

Ключовим антикорупційним механізмом стане впровадження електронної платформи моніторингу з використанням блокчейн-технологій, яка

унеможлиблює маніпуляції та фальсифікації фінансових даних. Розподілений реєстр забезпечує незмінність інформації про кожну фінансову транзакцію, створюючи повну прозорість руху бюджетних коштів від моменту виділення до кінцевого використання. Кожна операція фіксується в системі та може бути миттєво перевірена уповноваженими органами, що унеможлиблює приховування чи викривлення інформації.

Важливим інструментом зниження корупційних ризиків стане система персоніфікованих кабінетів підприємців з багатофакторною аутентифікацією. Кожен користувач матиме унікальний профіль з чітко визначеними правами доступу, а всі дії будуть протоколюватися та відстежуватися. Криптографічні протоколи захисту інформації унеможливлюють несанкціонований доступ та підробку документів.

Механізм координаційної ради з підтримки підприємництва передбачає залучення незалежних експертів, представників громадськості та бізнес-об'єднань до процесу оцінки та моніторингу використання державних коштів. Це забезпечує додатковий громадський контроль та мінімізує корупційні ризики на етапі прийняття рішень про надання підтримки.

Система електронного навчання та постійних комунікацій сприятиме підвищенню фінансової грамотності підприємців, формуванню культури прозорості та нетерпимості до корупційних практик. Регулярні навчальні модулі, вебінари та консультації допоможуть підприємцям краще розуміти механізми державної підтримки, свої права та обов'язки.

Введення механізму зворотного зв'язку дозволить підприємцям безпосередньо повідомляти про потенційні порушення, зловживання або неефективне використання коштів. Створена система експертної оцінки забезпечуватиме об'єктивне та оперативне реагування на такі звернення.

Важливим антикорупційним інструментом стане прозора система мікрогрантів та конкурсів інноваційних проєктів з чіткими, заздалегідь оприлюдненими критеріями оцінки. Алгоритм відбору проєктів буде

максимально формалізований, що мінімізує суб'єктивний вплив на прийняття рішень.

Технічні механізми захисту інформації, включаючи багаторівневий криптографічний захист, унеможлиблюють витік конфіденційних даних та створюють додаткові бар'єри для потенційних зловживань.

Загальний ефект впровадження цих механізмів полягає у формуванні принципово нової екосистеми державної підтримки, яка базується на принципах максимальної прозорості, підзвітності, технологічного контролю та активної громадської участі. Це створює комплексний превентивний механізм протидії корупційним ризикам та неефективному використанню бюджетних коштів у сфері підтримки підприємництва Сумської області.

Комплексний алгоритм співпраці учасників та виконавців заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області нами представлено в табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Учасники та виконавці заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області

№	Учасник/Виконавець	Функціональні обов'язки	Рівень відповідальності
1	Сумська обласна військова адміністрація	- Розробка стратегії підтримки підприємств торгівлі - Формування регіональних програм розвитку - Координація взаємодії учасників процесу	Стратегічне управління
2	Управління економічного розвитку ОВА	- Аналіз економічного стану торговельної галузі - Підготовка нормативних документів - Моніторинг ефективності підтримки	Оперативне управління
3	Регіональний центр підтримки підприємництва	- Консультаційна підтримка підприємців - Організація навчальних програм - Супровід грантових проектів	Інформаційно-методичне забезпечення
4	Торгово-промислова палата Сумської області	- Експертиза інвестиційних проектів - Налагодження бізнес-комунікацій - Захист інтересів підприємців	Комунікаційна підтримка
5	Фінансово-кредитні установи	- Надання кредитних ресурсів - Розробка спеціальних фінансових продуктів - Супровід інвестиційних проектів	Фінансове забезпечення
6	Суб'єкти підприємницької діяльності у торгівлі	- Впровадження інновацій - Підготовка проектних пропозицій - Звітування про використання підтримки	Безпосередні одержувачі підтримки

Продовження Таблиці 3.9

№	Учасник/Виконавець	Функціональні обов'язки	Рівень відповідальності
7	Незалежні аудиторські компанії	- Проведення фінансового аудиту - Оцінка ефективності використання коштів - Виявлення фінансових ризиків	Контрольно-аналітичне забезпечення
8	Громадські організації підприємців	- Громадський контроль - Експертиза нормативних документів - Захист прав підприємців	Громадське представництво
9	Профільні заклади вищої освіти	- Наукове обґрунтування стратегій розвитку - Підготовка кадрів - Проведення досліджень	Науково-освітнє забезпечення
10	Юридичні консультанти	- Правовий супровід - Консультування з питань законодавства - Захист інтересів підприємців	Правове забезпечення

Джерело: складено автором

Процес співпраці учасників та виконавців заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі розпочинається зі стратегічного рівня, де Сумська обласна військова адміністрація формує загальну стратегію підтримки торговельної галузі, розробляє регіональні програми розвитку та координує взаємодію всіх учасників процесу. Управління економічного розвитку обласної військової адміністрації здійснює оперативне управління, проводячи детальний аналіз економічного стану галузі, готуючи необхідні нормативні документи та здійснюючи моніторинг ефективності підтримки.

Регіональний центр підтримки підприємництва забезпечує інформаційно-методичну підтримку, надаючи консультації підприємцям, організовуючи навчальні програми та супроводжуючи грантові проекти. Торгово-промислова палата Сумської області виступає комунікаційним центром, здійснюючи експертизу інвестиційних проектів, налагоджуючи бізнес-комунікації та захищаючи інтереси підприємців.

Фінансово-кредитні установи забезпечують фінансову підтримку через надання кредитних ресурсів, розробку спеціальних фінансових продуктів та супровід інвестиційних проектів. Безпосередні одержувачі підтримки - суб'єкти підприємницької діяльності у торгівлі - впроваджують інновації, готують проектні пропозиції та звітують про використання підтримки.

Важливу роль у забезпеченні прозорості та ефективності процесу відіграють незалежні аудиторські компанії, які здійснюють контроль-аналітичне забезпечення шляхом проведення фінансового аудиту, оцінки ефективності використання коштів та виявлення фінансових ризиків.

Громадські організації підприємців виконують функцію громадського представництва, здійснюючи громадський контроль, експертизу нормативних документів та захист прав підприємців. Профільні заклади вищої освіти забезпечують науково-освітню підтримку через наукове обґрунтування стратегій розвитку, підготовку кадрів та проведення досліджень.

Юридичні консультанти надають правове забезпечення, здійснюючи правовий супровід, консультування з питань законодавства та захист інтересів підприємців.

Таким чином, створено багаторівневу систему взаємодії, яка охоплює стратегічне, оперативне, інформаційне, фінансове, комунікаційне, контрольне, громадське, наукове та правове забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області.

У процесі реалізації заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області можуть виникнути потенційні ризикові ситуації, які пов'язані зі складністю взаємодії численних учасників та виконавців.

Одним з основних ризиків є комунікаційний розрив між обласною військовою адміністрацією та безпосередніми суб'єктами підприємницької діяльності. Це може призвести до неефективного впровадження регіональних стратегій розвитку. Для мінімізації такого ризику доцільно запровадити регулярні консультативні зустрічі, створити електронну платформу зворотного зв'язку та забезпечити прозорість комунікаційних каналів.

Фінансово-кредитні установи можуть зіткнутися з ризиками неповернення кредитів або низької ефективності інвестиційних проектів. Зменшенню цього ризику сприятиме поглиблена експертиза проектів торгово-промислової палати, залучення незалежних аудиторських компаній до попередньої оцінки та

моніторингу проектів, а також впровадження системи страхування інвестицій (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Ризики та заходи з мінімізації при підвищенні конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області

№	Вид ризику	Характеристика ризику	Заходи з мінімізації
1	Комунікаційний	Розрив між обласною військовою адміністрацією та підприємцями	Запровадження регулярних консультативних зустрічей, створення електронної платформи зворотного зв'язку, забезпечення прозорості комунікаційних каналів
2	Фінансово-інвестиційний	Ризики неповернення кредитів та низької ефективності інвестиційних проектів	Поглиблена експертиза проектів, залучення незалежних аудиторських компаній, впровадження системи страхування інвестицій
3	Кваліфікаційний	Недостатня підготовка підприємців до впровадження інновацій	Розширення навчальних програм, запровадження менторських програм, організація тренінгів з управління та інноваційного розвитку
4	Нормативно-правовий	Неузгодженість законодавчих документів	Посилена експертна робота юридичних консультантів, активне залучення громадських організацій до перевірки нормативних актів
5	Науково-освітній	Розрив між теоретичними напрацюваннями та практичними потребами	Впровадження дуальної освіти, організація спільних дослідницьких проектів, стажування викладачів на підприємствах
6	Корупційний	Непрозорість використання бюджетних коштів	Посилений громадський контроль, регулярні незалежні аудити, електронне декларування, максимальна прозорість фінансових операцій
7	Стратегічної неефективності	Відсутність комплексного підходу до підтримки	Запровадження системи моніторингу та оцінки результативності заходів, створення механізму зворотного зв'язку

Джерело: складено автором

Ризик недостатньої кваліфікації підприємців та неготовності до впровадження інновацій може бути нівельований активною діяльністю регіонального центру підтримки підприємництва. Центр має розширити спектр навчальних програм, запровадити менторські програми, організувати тренінги з управління, інноваційного розвитку та стратегічного планування. Потенційним викликом є узгодженість нормативних документів. Цей ризик може бути

мінімізований шляхом посиленої експертної роботи юридичних консультантів, активного залучення громадських організацій підприємців до перевірки та узгодження нормативних актів, а також проведення регулярних правових консультацій.

Науково-освітній ризик пов'язаний з можливим розривом між теоретичними напрацюваннями профільних закладів вищої освіти та практичними потребами торговельних підприємств. Вирішенню цієї проблеми сприятиме впровадження дуальної освіти, організація спільних дослідницьких проектів, стажування викладачів на підприємствах та залучення практиків до освітнього процесу.

Серйозним викликом є потенційна корупційна складова та непрозорість використання бюджетних коштів. Протидія цьому ризику вимагає посиленого громадського контролю з боку громадських організацій, регулярних незалежних аудитів, впровадження системи електронного декларування та максимальної прозорості всіх фінансових операцій.

Ризик низької ефективності підтримки може виникнути через відсутність комплексного підходу. Для його мінімізації необхідно запровадити систему моніторингу та оцінки результативності всіх заходів, створити механізм зворотного зв'язку та постійного коригування стратегій підтримки.

Таким чином, успішність підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області залежить від здатності всіх учасників процесу передбачати, ідентифікувати та оперативно реагувати на потенційні ризики через взаємодію, прозорість, професійний розвиток та постійне вдосконалення механізмів підтримки.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження напрямів вдосконаленні механізму державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі Сумської області можемо зробити наступні висновки.

1. Досліджено теоретико-методичні аспекти державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки її вдосконалення.

Механізм державної підтримки в галузі торгівлі являє собою складну, багатогранну систему цілеспрямованих заходів, які реалізуються органами державної влади з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку торговельної сфери економіки країни. Сутність цього механізму полягає в створенні сприятливих організаційно-економічних умов для суб'єктів торговельної діяльності, підвищенні їхньої конкурентоспроможності, захисті інтересів та забезпеченні стабільного розвитку внутрішнього ринку.

2. Досліджено стан розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області.

В процесі дослідження встановлено, що стан підприємницької діяльності у сфері торгівлі України, зокрема в Сумській області, зазнав суттєвого негативного впливу внаслідок повномасштабної російської агресії. Воєнні дії спричинили системну трансформацію економічного середовища, що проявляється в множинних взаємопов'язаних факторах.

Встановлено, що за період з 2021 по 2023 роки спостерігається значне скорочення обсягів оптового товарообороту як на національному, так і на регіональному рівнях. Зокрема, в Сумській області наступна тенденція – скорочення з 24,7 млрд грн до 20,4 млрд грн, або на 4,4 млрд грн. Структура оптового товарообороту демонструє диференційовану динаміку за товарними групами. У продовольчому сегменті відбулося зменшення обсягів: в Сумській області – з 3,5 млрд грн до 3,1 млрд грн. Непродовольчі товари також показали негативну динаміку: з 21,2 млрд грн до 17,3 млрд грн. Роздрібний товарооборот

має подібні тренди. Загальний оборот роздрібної торгівлі скоротився з 27,5 млрд грн до 22,4 млрд грн. Роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі зменшився з 16,9 млрд грн до 16,3 млрд грн. Продовольчий сектор роздрібної торгівлі також зазнав скорочення: у Сумській області – з 6,9 млрд грн до 6,6 млрд грн. Непродовольчі товари демонструють аналогічну тенденцію: зниження з 9,9 млрд грн до 9,7 млрд грн.

3. Досліджено особливості реалізації програм державної підтримки у сфері торгівлі.

Встановлено, що державна підтримка торгівлі в сучасних українських реаліях має яскраво виражену антикризову спрямованість, що передбачає не лише фінансову допомогу, але й створення умов для адаптації та трансформації бізнес-середовища. Аналіз динаміки місцевих коштів на фінансування цільових програм підтримки підприємництва у сфері торгівлі розкриває особливості регіональної економічної політики в контексті підтримки бізнесу. Так, загальний обсяг місцевих асигнувань за період 2021-2023 років склав 10,8 млн гривень, що є відносно незначною сумою порівняно з державними програмами підтримки. Структура місцевого фінансування представлена двома основними напрямками: резервним фондом обласного бюджету та програмою відшкодування збитків підприємцям. У 2021 році місцеві кошти взагалі не були спрямовані на підтримку підприємництва, у 2022 році обсяг становив 9,2 млн гривень, а у 2023 році відбулося скорочення до 1,6 млн гривень. Ця динаміка безпосередньо пов'язана з воєнними подіями та необхідністю перерозподілу бюджетних коштів.

Резервний фонд обласного бюджету у 2022 році профінансував підтримку бізнесу на суму 6,9 млн гривень, що було спрямовано на подолання наслідків воєнних дій. У 2023 році такі асигнування не проводилися, що може свідчити про зміну пріоритетів або вичерпання резервних механізмів.

4. Визначено ефективність державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Сумській області.

Встановлено, що за період з 2021 по 2023 роки загальна кількість отримувачів фінансової підтримки значно зросла – з 250 до 693 одиниць, що

демонструє позитивну тенденцію розвитку підприємницької діяльності в регіоні. Найбільш вагомим драйвером підтримки підприємців став проєкт «єРобота», який забезпечив державне фінансування фізичним особам-підприємцям. Кількість отримувачів у рамках цього проєкту послідовно збільшувалася: від 125 учасників у 2021 році до 512 у 2023 році. Суттєво активізувалася міжнародна підтримка через проєкти MOM, «Save the Children», «Розвиток потенціалу» та інші, що свідчить про зростаючий інтерес міжнародних організацій до підтримки українського підприємництва.

5. Розроблено напрями оптимізації фінансових механізмів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі.

Ключовим напрямком удосконалення державної підтримки має стати удосконалення роботи регіонального фонду підтримки підприємництва з інноваційним механізмом грантового фінансування. Фонд повинен запровадити гнучку систему грантів для торговельних підприємств, які демонструють потенціал розвитку, впроваджують інноваційні технології або розширюють експортні можливості. Особливістю нової грантової програми має бути спрощена процедура отримання фінансування, максимальна прозорість конкурсного відбору та чітко визначені критерії оцінки проєктів.

6. Запропоновано напрями удосконалення інституційного забезпечення підтримки підприємництва у сфері торгівлі.

Ключовим елементом інституційного розвитку має стати створення регіонального мультифункціонального бізнес-хабу, який об'єднає діючі бізнес-інкубатори, центри підтримки підприємництва та освітні платформи. Цей інституційний центр виступатиме комунікаційним майданчиком для ефективної взаємодії підприємців, місцевих органів влади, освітніх закладів та фінансово-кредитних установ.

Механізм удосконалення інституційного забезпечення передбачає створення уніфікованої цифрової платформи, яка дозволить підприємцям отримувати повний спектр консультаційних, освітніх та методологічних послуг. Платформа міститиме актуальну базу даних про державні програми підтримки,

грантові можливості, навчальні курси та потенційні джерела фінансування для представників торговельної сфери. Найбільшу частку витрат становить створення регіонального бізнес-хабу – 1 200,0 тис. грн, що передбачає розвиток комунікаційної інфраструктури та матеріально-технічне забезпечення. Суттєві інвестиції заплановані на цифрову трансформацію підтримки підприємництва: розробка платформи коштує 750,0 тис. грн, система електронного навчання – 600,0 тис. грн. Ці кошти спрямовані на створення сучасних інформаційних інструментів підтримки бізнесу. Важливою складовою є формування регіонального фонду мікрогрантів обсягом 1 000,0 тис. грн, що забезпечить пряму фінансову підтримку інноваційних та соціально значущих проєктів у торговельній сфері. Додатково передбачені витрати на програми стажування, менторську підтримку та розвиток державно-приватного партнерства.

7. Розроблений комплекс заходів зі створення умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сфері торгівлі.

Впровадження комплексного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі Сумської області має забезпечити системну трансформацію регіонального торговельного сектору, яка охоплює економічні, технологічні, соціальні та інституційні аспекти розвитку. Економічні результати передбачають суттєве покращення фінансово-економічних показників підприємств торгівлі. Очікується зростання сукупного обігу торговельних підприємств на 15-20% протягом перших двох років реалізації механізму підтримки. Важливим економічним ефектом стане зниження витрат на адміністративне управління завдяки цифровізації бізнес-процесів, що може скоротити операційні витрати підприємств на 12-15%. Створення регіонального гарантійного фонду та механізмів пільгового кредитування дозволить збільшити доступність фінансових ресурсів для підприємців, знизивши відсоткові ставки на 3-5 процентних пунктів.

Загальний ефект впровадження цих механізмів полягає у формуванні принципово нової екосистеми державної підтримки, яка базується на принципах максимальної прозорості, підзвітності, технологічного контролю тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Megits N., Meyer D. An economic analysis of the impact of the Russian War in Ukraine on the Poland-U.S. trade. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*. 2023. vol. 10(7). pp. 1135–1147.
2. Roblek V., Thorpe O., Bach M.P., Jerman A., Meško M. The Fourth Industrial Revolution and the Sustainability Practices: A Comparative Automated Content Analysis Approach of Theory and Practice. *Sustainability*. 2020. Vol. 12 (20). P. 84–97.
3. Simple Ways To Refresh A Company's Image Without Rebranding. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbeshumanresourcescouncil/2024/01/17/3-ways-to-build-a-flourishing-company-culture-in-2024/?sh=4d3e515316bf> (дата звернення: 15.09.2024).
4. Supporting small businesses through the COVID-19 crisis and towards the future: A 15-Point Action Plan URL: https://www.intracen.org/_uploadedFiles/15point.pdf (дата звернення: 18.09.2024).
5. Ukraine perspective Total – All-Groups, for Export and Buyer. *World Integrated Trade Solution, WITS*. 2021. URL: <https://wits.worldbank.org> (дата звернення: 15.09.2024)
6. Андрухович Д.Р. Особливості надання державної допомоги суб'єктам господарювання на базі цифрової платформи «Дія» в умовах війни. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 2 (125). С. 59-63.
7. Бабій І., Баксалова О., Остапчук О. Механізм формування конкурентної політики малого підприємництва в післявоєнний період. *Innovation and Sustainability*. 2022. №2. С. 123–130. DOI: 10.31649/ins.2022.2.123.130.
8. Балдинюк В. Система управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-42-35.
9. Балицька М.В., Бровенко К.С. Фінансові технології як драйвер розвитку фінансових ринків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 59–65.

10. Богдан Слущкий. У Мінфіні розповіли, що відбувається з кредитуванням бізнесу під час війни: веб-сайт URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-minfinirozpovili-shcho-vidbuvayetsya-z-kredituvannyam-biznesu-pid-chas-viyni-12007818.html> (дата звернення 09.10.2024).

11. Бугайчук В., Кривульський Є., Глюза К. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3031> (дата звернення 20.09.2024)

12. Василюк С. М. Поняття стратегії розвитку підприємства. *Економіка та держава*. 2020. №1. С.121-125. URL: http://www.economy.in.ua/_index.php?op=1&z=4499&i=21 (дата звернення 20.09.2024)

13. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. *Агросвіт*. 2022. № 15-16. С. 15-22. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>. (дата звернення 30.09.2024).

14. Воронько-Невіднича Т. В., Гаращенко В. О., Титаренко К.О. Особливості управління результативністю підприємства за сучасних умов. *Management and entrepreneurship: trends of development*. 2022. № 3(21). С.45-52. DOI: 10.32782/easterneurope.26-10.

15. Гарафонов О. І., Купчевський П. О., Ященко І. В. Стратегічний базис управління ефективністю діяльності бізнес-організації в умовах воєнного часу. *Economic Synergy*. 2022. №4. С. 65–81. DOI: 10.53920/ES-2022-4-5.

16. Грищенко І.М., Ковтун Т.Ю. Державна підтримка бізнесу у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33(72). № 2. С. 29-36.

17. Далик В. П., Чорній Б. І., Гарасим Л. С., Бобко О. В., Георгієвський Н. К., Фар'ян В. О. Забезпечення ефективності діяльності підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. № 10. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42620>. (дата звернення: 18.09.2024).

18. Державна підтримка бізнесу. Дія: Бізнес. Експорт: веб-сайт. URL: https://export.gov.ua/242-derzhavna_pidtrimka_biznesu. (дата звернення: 28.09.2024).

19. Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного часу: Постанова КМУ від 12.04.2022 № 438. Офіційний портал КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyakipitannya-finansovogo-zabezpechennypidtrimki-pidpriyemnictva-zokremasilskogospodarskih-tovarovirobnikiv-v-umovahvoyaennogo-stanu-438> (дата звернення :11.09.2024).

20. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.09.2024).

21. Економічна правда. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/> дата звернення 09.10.2024).

22. Інституції, що забезпечують підтримку підприємництва. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0ced3c9f-a057-4852-9072-151dd387356a&title=Institutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuPidprimnitstva> (дата звернення: 28.09.2024).

23. Інтернет-портал Дія.Бізнес: веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua> (дата звернення: 28.09.2024)

24. Коваленко В. В, Радова Н.В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. С. 78-92.

25. Красносова О. М., Харченко Р. В. Інструментарій державної політики у сфері підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. *Проблеми економіки*. 2020. №4. С. 42–47

26. Красота О. В., Кір'єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8671> (дата звернення: 09.10.2024).

27. Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу. Дія. Бізнес: веб-сайт. URL: <https://business.diia.gov.ua/marketplace/finansuvanna/grant-programs#marketplace> (дата звернення: 28.09.2024)

28. Мельник Л. Г. та ін. Позитивні ефекти проривних технологій : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 183 с.

29. Ніколаєв С.О., Вороненко В.І., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Одеволе О.О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. №2. С. 16-23. URL : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85043> (дата звернення 30.09.2024).

30. Німецько-Український фонд: веб-сайт. URL: <http://guf.gov.ua/uk/principi-roboti> (дата звернення: 28.09.2024)

31. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період дії воєнного стану в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-biznesu-v-period-diyi-voynennoho-stanu-v> (дата звернення: 28.09.2024)

32. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (лютий 2023). URL : <https://niss.gov.ua/news/komentariiekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakhvoynennoho-9> (дата звернення 30.09.2024).

33. Парадокси жовтня: стагнація роботи бізнесу й, водночас, черговий бум реєстрацій нових компаній та ФОП. Тренди економічного фронту у жовтні. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-in-war-october> (дата звернення: 18.09.2024)

34. Перелік програм підтримки малого і середнього підприємництва на державному рівні. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fd7fb228-3d3c-43d6-a9a534eea3e04718&title=PidtrimkaMalogoISerednogoPidprimnitstvaNaDerzhavnomuRivni> (дата звернення: 15.09.2024).

35. Підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>. (дата звернення: 18.09.2024)

36. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 25.09.2024)

37. Портал державної допомоги: веб-сайт. URL: <http://pdd.amc.gov.ua/> (дата звернення: 23.09.2024).

38. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21 груд. 2000 р. № 2157-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14> (дата звернення: 23.09.2024).

39. Савицька Н.Л., Чміль Г.Л. Трансформація взаємодії суб'єктів ринку в умовах диджиталізації маркетингу. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 1(01). С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-18>.

40. Уряд запускає програми грантів для розвитку підприємництва та навчання українців. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-programi-grantiv-dlya-rozv> (дата звернення: 23.09.2024).

41. Хотенко О. Державна підтримка малого та середнього підприємництва. *Інститут податкових реформ*. URL: <https://ngoipr.org.ua/blog/derzhavna-pidtrymka-malogo-ta-serednogo-pidpryyemnytstva/> (дата звернення: 28.09.2024).

42. Цурська Б. Г., Бухта С. В. Новітні інструменти маркетингової комунікаційної політики. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. Серія “Економічні науки”*. 2020. № 10 (42). Т. 1. С. 149-156.

Додатки

Апробація результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ТА АСПІРАНТІВ, ПРИСВЯЧЕНОЇ
МІЖНАРОДНОМУ ДНЮ СТУДЕНТА**

(18-22 листопада 2024 р., м. Суми)

РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Забара Д. В., студ 2м курсу, ФЕІМ, ОПП 076 «Підприємництво та торгівля»
 Максименко Д.В., студ 2м курсу, ФЕІМ, ОПП 076 «Підприємництво та торгівля»
 Науковий керівник: доцент Ковбаса О.М.
 Сумський НАУ

Дослідження актуальності розширення асортименту продукції як інструменту підвищення торговельного потенціалу підприємства є надзвичайно важливим в сучасних умовах жорсткої конкуренції та постійно змінюваних споживчих уподобань. Сьогодні для того, щоб успішно функціонувати на ринку, компаніям необхідно постійно адаптувати свою продуктову пропозицію до потреб клієнтів. Розширення асортименту дає можливість охопити ширший спектр споживачів, підвищити лояльність існуючих клієнтів та залучити нових. Це, в свою чергу, сприяє зміцненню ринкових позицій підприємства та зростанню його торговельного потенціалу.

Окрім того, диверсифікація асортименту дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з коливаннями попиту на окремі товари чи послуги. Якщо продажі одних позицій зменшуються, інші можуть компенсувати ці втрати, забезпечуючи стабільність бізнесу. Це особливо актуально в умовах високої волатильності ринків та непередбачуваності споживчої поведінки.

Дослідження в цій сфері також важливі для виявлення оптимальних підходів до управління товарним асортиментом. Воно може допомогти компаніям визначити, які саме товарні групи чи продукти варто розвивати, як формувати збалансований асортимент, як ефективно просуувати нові позиції на ринку тощо.

Ефективне управління процесом розширення товарного асортименту є ключовим для успішної реалізації стратегії зміцнення торговельного потенціалу підприємства. Цей процес включає кілька важливих етапів. Насамперед необхідно чітко визначити алгоритм впровадження нових товарних позицій. Це передбачає ретельне вивчення ринкового попиту, аналіз конкурентного середовища, оцінку виробничих можливостей та фінансових ресурсів компанії. На основі цього формується портфель перспективних товарів, які можуть доповнити існуючий асортимент.

Паралельно важливо розробити ефективні маркетингові інструменти для просування нових товарів. Це може включати рекламні кампанії, заходи з стимулювання збуту, формування лояльності клієнтів тощо. Грамотне позиціонування та комунікація дозволять залучити увагу цільової аудиторії та сформувати попит на нові товарні пропозиції.

Організаційно-економічне забезпечення процесу розширення асортименту також відіграє вирішальну роль. Необхідно налагодити взаємодію між підрозділами, відповідальними за розробку, виробництво, логістику та збут нових товарів. Важливо також оцінити фінансові, операційні та управлінські ризики, пов'язані з розширенням асортименту, та розробити заходи щодо їх мінімізації.

Лише комплексний підхід, який поєднує стратегічне планування, маркетингові зусилля та ефективну операційну взаємодію, дозволить підприємству успішно впроваджувати нові товари та максимізувати віддачу від розширення асортименту. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню його торговельного потенціалу та зміцненню конкурентних позицій на ринку.

Розширення товарного асортименту може здійснювати суттєвий позитивний вплив на підвищення торговельного потенціалу підприємства. Це відбувається завдяки цілому ряду взаємопов'язаних факторів.

По-перше, диверсифікація товарної пропозиції дозволяє охопити ширше коло споживачів, їхніх потреб та уподобань. Таким чином, компанія може збільшити свою частку ринку та завоювати лояльність більшої кількості клієнтів. Це, в свою чергу, позитивно відображається на обсягах продажів та фінансових показниках.

По-друге, наявність збалансованого товарного портфелю мінімізує ризики, пов'язані з коливаннями попиту на окремі товарні групи. Якщо продажі одних позицій знижуються, інші можуть компенсувати ці втрати, забезпечуючи стабільний торговельний потік. Це підвищує стійкість бізнесу до ринкових змін. Крім того, розширення асортименту дає можливість для формування додаткових конкурентних переваг. Унікальні або інноваційні товари можуть стати "точками росту" та підсилювати позиціонування бренду на ринку. Це, в свою чергу, сприяє зміцненню ринкових позицій та репутації компанії серед споживачів.

Важливим аспектом є також посилення лояльності клієнтів. Можливість вибору серед широкого асортименту продукції задовольняє різноманітні потреби покупців, що підвищує їхню задоволеність та прихильність до компанії. Це формує стійкі довготривалі зв'язки з клієнтами та забезпечує стабільні обсяги продажів.

Таким чином, комплексний позитивний вплив розширення товарного асортименту на основні показники діяльності підприємства (обсяги продажів, прибутковість, конкурентні позиції, лояльність клієнтів) дозволяє розглядати його як потужний інструмент підвищення торговельного потенціалу бізнесу.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ

Леоненко Р. В., студ 2м курсу, ФЕІМ, ОПП 076 «Підприємництво та торгівля»
 Максименко Д.В., студ 2м курсу, ФЕІМ, ОПП 076 «Підприємництво та торгівля»
 Науковий керівник: доцент Ковбаса О.М.
 Сумський НАУ

Дослідження специфіка формування бренду комунальної установи в умовах підвищення конкуренції на ринку комунальних послуг є актуальною з кількох ключових причин. По-перше, в останні роки в Україні спостерігається тенденція до зростання конкуренції на ринку комунальних послуг. Внаслідок реформування системи місцевого самоврядування, дерегуляції та приватизації окремих сфер, з'являються нові учасники, які прагнуть зайняти свою частку ринку. Це змушує комунальні установи шукати нові інструменти для утримання та розширення клієнтської бази, підвищення лояльності споживачів. Одним із таких ефективних інструментів є формування сильного, впізнаваного бренду установи. По-друге, специфіка діяльності комунальних підприємств, їх соціальна орієнтованість, накладає певні обмеження та вимоги на процес брендингу. На відміну від приватних комерційних структур, комунальні установи повинні враховувати інтереси громади, дотримуватись принципів прозорості та відкритості у своїй діяльності. Це вимагає особливого підходу до розробки та просування бренду. По-третє, ефективне використання бренду може стати вагомим конкурентним перевагою комунальної установи. Сформований позитивний імідж, довіра клієнтів, асоціації, пов'язані з брендом - все це може суттєво вплинути на обсяги споживання послуг, готовність громадян сплачувати за них, а отже, і на фінансову стійкість комунального підприємства.

Управління брендом в державному секторі має ряд специфічних особливостей, які відрізняють його від брендингу в комерційних організаціях. Так, комунальні установи, на відміну від приватних компаній, не мають на меті отримання прибутку, а їхня діяльність спрямована на задоволення суспільних потреб. Тому в основі формування бренду лежать цінності соціальної відповідальності, прозорості та орієнтації на інтереси громади.

Також бренд державної організації тісно пов'язаний з іміджем державної влади, її репутацією, що накладає додаткові обмеження та вимоги до комунікацій. Бренд має транслювати довіру, компетентність та надійність влади. При цьому сам процес брендингу в державному секторі, як правило, потребує узгодження з відповідними нормативно-правовими актами, що регламентують діяльність організації. Це впливає на гнучкість та оперативність прийняття рішень. Врешті-решт, специфіка управління брендом комунальної установи полягає в необхідності постійного врахування позицій та очікувань широкого кола зацікавлених сторін - від місцевих органів влади до рядових споживачів. Формування сильного бренду потребує збалансування інтересів різноманітних груп стейкхолдерів. В цілому, брендинг державного сектору вимагає комплексного, стратегічного підходу з врахуванням його унікальних характеристик.

Специфіка цільової аудиторії комунальних установ зумовлюється тим, що вони надають суспільно важливі послуги, які за своїм характером відрізняються від комерційних продуктів і послуг. Споживачі послуг комунальних організацій, як правило, є мешканцями певної територіальної громади - міста, селища чи села, а не окремими клієнтами, які самостійно обирають постачальника. Тому цільова аудиторія є географічно прив'язаною та не передбачає вільного вибору. Також, споживачі комунальних послуг - це широкі верстви населення, включаючи різні соціально-демографічні групи: від домогосподарств до бізнес-структур. Це означає гетерогенність аудиторії з відмінними потребами та очікуваннями. Значну частину цільової аудиторії комунальних установ становлять соціально вразливі категорії громадян, такі як пенсіонери, малозабезпечені сім'ї, особи з інвалідністю тощо. Врахування їхніх специфічних вимог є важливим елементом формування бренду. Таким чином, специфіка цільової аудиторії комунальних установ вимагає від них особливого підходу до розуміння потреб споживачів, врахування їх різноманітності та соціальної спрямованості діяльності.

Перспективи розвитку брендингу в комунальному секторі визначаються тенденціями сучасного державного управління та трансформацією суспільних очікувань щодо комунальних послуг. Посилення ролі місцевого самоврядування та децентралізація влади створюють сприятливі умови для розвитку брендингу на муніципальному рівні, коли комунальні установи отримують більше автономії у формуванні своєї ідентичності та комунікації з громадою. Крім того, зростає запит на прозорість, ефективність та клієнтоорієнтованість у діяльності державних організацій, що вимагає активного використання інструментів брендингу для зміцнення довіри.

Сучасні виклики, такі як цифровізація, сталий розвиток та соціальна відповідальність, також стимулюють комунальні установи до посилення бренд-менеджменту, зокрема, через адаптацію до нових каналів комунікації та врахування екологічних і соціальних пріоритетів. Нарешті, підвищення конкуренції між територіальними громадами змушує комунальні установи більш активно працювати над позиціонуванням своєї унікальності та привабливості.

Таким чином, перспективи розвитку брендингу в комунальному секторі визначаються як трансформацією державного управління, так і зростаючими очікуваннями суспільства щодо якості та доступності комунальних послуг.

Дегтяренко О.І., Могильна Л.М. СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	414
Шкатуленко А.В., Стоянець Н.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	415
Ребрей К.С., Ткаченко В.В. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ	416
ЛЕБІДЬ Ю.В. ХРОМУШИНА Л.А. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ	417
Дегтяр А.В., Могильна Л.М. ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	418
ТИЩЕНКО М.О., ХАРЧЕНКО Т.М. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ В ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ	419
Бондар А.В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	420
Березов І.А. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	421
Скорпан С.І. АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	422
Мартинченко С.В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИ ОБРОБКИ ТА КАТЕГОРИЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ ПРЕЗЕНТАЦІЙ	423
Обуховська В.В. АНАЛІЗ ЧИННИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ	424
Анцібор А.Е. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	425
Олефіренко Д.В. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ	426
Бабуров Д.В. МЕТОДИ ОБРОБКИ ТА АНАЛІЗУ ЗОБРАЖЕНЬ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБ'ЄКТІВ БЕЗПІЛОТНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТОМ	427
Яковчук Д.О. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИЯВЛЕННЯ ЛІСОВИХ ПОЖЕЖ	428
Богдановський Д.В. РОЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ (GIS) У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ	429
Курило І.М. ДЕЯКИ АСПЕКТИ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБКИ TELEGRAM-БОТУ ДЛЯ МОНІТРОНІГУ ПРОДАЖІВ	430
Поляков Є.В. ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ТА ПРОЕКТУВАННЯ ВЕБ-ОРІЄНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ БІЗНЕС-ШКОЛИ	431
Сергієнко В.Ю. МЕТОДИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА РЕГРЕСІЇ У АНАЛІЗІ ВРОЖАЙНОСТІ	432
Прокopenko Б. В. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КЕРУВАННІ СКЛАДСЬКИМ ГОСПОДАРСТВОМ	433
Харченко Є.В. ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ У НЕСТРУКТУРОВАНІХ ДАНИХ	434
Богдановський Д.В. ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР	435
Пронь Я.С. МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	436
Рудиченко З.Ш. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ОСВІТИ	437
Хижняк І.М. МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ОСВІТИ	438
Басенкова Т.Г. ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ПІЛЬГОВОГО КРЕДИТУВАННЯ «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9%» В УКРАЇНІ	439
Шкатуленко А.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	440
Соколов М. В. МЕХАНІЗМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	441
Рубан С. І. СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	442
Міхно В. В. МЕТОДИ І МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	443
Кузнецов В. І., ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	444
Забара Д. В., Максименко Д. В. РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	445
Гулько С. Є. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ	446
Леоненко Р. В., Максименко Д. В. СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КОМУНАЛЬНОЇ УСТАНОВИ	447
Рудяк Є. І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	448
Хрін Д. І. АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ КОМПАНІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	449

**СУМСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
СУМСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ**

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

17.01.2023

№ 16-ОД

**Про Програму економічного і
соціального розвитку Сумської
області на 2023 рік**

Відповідно до статей 4, 8, 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», статей 6, 13, 17 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», указів Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», від 24 лютого 2022 року № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій», розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації – керівника обласної військової адміністрації від 08.09.2022 № 318-ОД «Про організацію розроблення проекту Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2023 рік»:

1. Затвердити Програму економічного і соціального розвитку Сумської області на 2023 рік (далі – Програма), що додається.

2. Структурним підрозділам Сумської обласної державної адміністрації, територіальним органам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в Сумській області, Установі «Агенція регіонального розвитку Сумської області» здійснити організаційно-практичні заходи щодо забезпечення виконання завдань і показників Програми.

3. Районним державним адміністраціям – районним військовим адміністраціям забезпечити розроблення програм економічного і соціального розвитку районів на 2023 рік та інших цільових програм з урахуванням завдань і показників Програми.

4. Рекомендувати міським, селищним, сільським радам забезпечити розроблення планів (програм) соціально-економічного розвитку територіальних громад на 2023 рік та інших цільових програм з урахуванням завдань і показників Програми.

5. Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації у межах повноважень забезпечити виконання цього розпорядження.

6. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на першого заступника голови Сумської обласної державної адміністрації – керівника обласної військової адміністрації Савченка Т.Г.

**Голова обласної державної
адміністрації – керівник обласної
військової адміністрації**

Дмитро ЖИВИЦЬКИЙ

IV. Моніторинг реалізації Програми

Головною метою контролю за виконанням Програми є подальше вдосконалення діяльності Сумської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації, спрямованої на виконання завдань Президента України, Кабінету Міністрів України, поліпшення якості прийняття управлінських рішень, застосування ефективних діючих і розроблення нових інструментів державного управління для відновлення соціально-економічного розвитку області.

Організація виконання Програми та контроль за ходом її виконання буде здійснюватися скоординованими діями Сумської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації, Сумської обласної ради, Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації в межах їх повноважень.

Структурні підрозділи Сумської обласної державної адміністрації, територіальні органи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в Сумській області (відповідальні виконавці) аналізують хід виконання основних завдань та заходів Програми згідно з додатком 1 до Програми, основних показників економічного і соціального розвитку Сумської області – згідно з додатком 2 до Програми та у період дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення до 10.01.2024 надають звіт про хід виконання Програми Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації для подальшого узагальнення. У разі закінчення дії воєнного стану – інформування про хід виконання програми здійснюється щокварталу до 10 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації у період дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення узагальнює подану інформацію до 25.01.2024, а у разі закінчення дії воєнного стану – щокварталу до 25 числа місяця, наступного за звітним кварталом, та інформує Сумську обласну державну адміністрацію – обласну військову адміністрацію і Сумську обласну раду.

Керівник апарату

Ігор КАЛЬЧЕНКО

Директор Департаменту
економічного розвитку і торгівлі

Олександр КУЧКОВ

Додаток 1 до Програми

ЗАХОДИ
щодо реалізації Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2023 рік

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальний виконавець	Джерела та обсяги фінансування, тис. гривень				Очікувані результати виконання заходу
				Державний бюджет	Обласний бюджет	Місцевий бюджет	Інші джерела*	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Розвиток реального сектору економіки та інфраструктури								
Пріоритет 1.1. Комплексне відновлення та розвиток прикордонних територій								
Завдання 1. Розвиток міжмуніципального співробітництва громад області								
1.	Розвиток напрямків міжмуніципального співробітництва громад	2023 рік	Установа «Агенція регіонального розвитку Сумської області»					Розроблення та реалізація інноваційних проектів, спрямованих на вирішення спільних проблем територіальних громад
			Усього по завданню	-	-	-	-	
Завдання 2. Розвиток людського потенціалу та створення нових робочих місць в громадах, що постраждали від військової агресії								
1.	Організація та проведення навчання для внутрішньо переміщених осіб з подальшим працевлаштуванням або заснуванням власної справи	2023 рік	Установа «Агенція регіонального розвитку Сумської області», Сумський обласний центр зайнятості					Створення програм з навчання фахівців різних сфер сучасним методам роботи та ведення бізнесу; проведення навчання для внутрішньо переміщених осіб з проходженням практики з подальшим працевлаштуванням на підприємствах або заснуванням власної справи
			Усього по завданню	-	-	-	-	

Продовження додатка 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Пріоритет 1.2. Інвестиційна діяльність, створення умов для інвестиційної привабливості Сумщини								
Завдання 1. Залучення коштів міжнародних організацій для здійснення заходів соціально-економічного розвитку області								
1.	Реалізація проєкту «Просування енергоефективності та імплементації Директиви ЄС про енергоефективність в Україні FEEER»	2023 рік	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації, Сумська міська рада, Котопська міська рада, інші учасники проєкту					Підвищення енергоефективності на муніципальному рівні – упровадження систем енергоменеджменту, розробка енергетичних планів тощо; створення можливості для навчання, підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері
			Усього по завданню	-	-	-	-	
Завдання 2. Розвиток індустріальних (промислових) парків								
1.	Розвиток індустріального (промислового) парку «Тростянець» у місті Тростянець	2023 рік	Тростянецька міська рада, Департамент економічного розвитку і торгівлі, Департамент розвитку інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації	37490,2		16070		Підвищення конкурентоспроможності економіки, активізація інвестиційної діяльності, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури, створення нових компаній та робочих місць, зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів
2.	Розвиток індустріального парку «Свема» у місті Шостка	2023 рік	Шосткинська міська рада, Департамент економічного розвитку і торгівлі, Департамент розвитку інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації					
3.	Розвиток індустріального парку «Суми» у місті Суми	2023 рік	Сумська міська рада, Департамент економічного розвитку і торгівлі, Департамент розвитку інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації					
			Усього по завданню	37490,2	-	16070	-	

Продовження додатка 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	них котлів на теплопостачальних підприємствах		льного господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації					
			Усього по завданню	-	-	21044	-	
Завдання 4. Упровадження енергозберігаючих технологій на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства								
1.	Заміна водопровідного насосного обладнання	2023 рік	Сільські, селищні, міські ради, Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації			150		Рациональне використання енергоресурсів
2.	Заміна каналізаційного насосного обладнання	2023 рік	Сільські, селищні, міські ради, Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації					
			Усього по завданню	-	-	150	-	
Завдання 5. Модернізація мереж вуличного освітлення із застосуванням енергозберігаючих технологій								
1.	Встановлення енергозберігаючих джерел освітлення	2023 рік	Сільські, селищні, міські ради, Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації					Зменшення енерговитрат
			Усього по завданню	-	-	-	-	
Пріоритет 1.9. Споживчий ринок								
Завдання 1. Безперебійна робота існуючої інфраструктури споживчого ринку, здатної в критичних ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану, забезпечувати достатній рівень обслуговування населення відповідно до його нагальних потреб								
1.	Забезпечення функціонування існуючої інфраструктури споживчого ринку, зокрема в критичних ситуаціях	2023 рік	Районні державні адміністрації – військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання					Стабільне постачання населенню товарів першої необхідності, забезпечення продовольчої безпеки

Продовження додатка 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
			вання, Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації					
2.	Сприяння організації виїзного торговельного та побутового обслуговування сільського населення	2023 рік	Районні державні адміністрації – військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації					Поліпшення обслуговування сільського населення
			Усього по завданню	-	-	-	-	
Завдання 2. Збільшення доступності якісних товарів місцевого виробництва, зокрема продуктів харчування, за економічно обґрунтованими цінами								
1.	Видання нормативно-правових актів з питань державного регулювання цін у межах наданих законодавством повноважень	2023 рік	Структурні підрозділи Сумської обласної державної адміністрації					Підвищення купівельної спроможності споживачів, стабілізація ринку товарів та послуг
2.	Контроль за дотриманням прав споживачів щодо безпеки та якості товарів, робіт, послуг	2023 рік	Головне управління Держпродспоживслужби в Сумській області, органи місцевого самоврядування					Підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних і безпечних для життя та здоров'я товарів та послуг
			Усього по завданню	-	-	-	-	
Пріоритет 1.10. Розвиток підприємництва								
Завдання 1. Сприяння відновленню роботи малого та середнього бізнесу в регіоні								
1.	Реалізація заходів з підтримки діяльності малого та середнього бізнесу в області, пед-	2023 рік	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації, Комунальна установа					Підтримка діяльності малого та середнього бізнесу, зменшення економічних наслідків для малого

Продовження додатка 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	редбачених Програмою розвитку малого та середнього підприємництва в Сумській області на 2022-2026 роки		«Сумський обласний фонд підтримки підприємництва» Сумської обласної ради, органи місцевого самоврядування					та середнього підприємництва від воєнних дій на території області
			Усього по завданню	-	-	-	-	
2. Соціальний та гуманітарний розвиток								
Пріоритет 2.1. Грошові доходи населення								
Завдання 1. Поліпшення якості життя працюючого населення								
1.	Матеріально-технічне забезпечення діяльності Сумської обласної ради при Сумській обласній державній адміністрації	2023 рік	Департамент соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації					Поглиблення соціального діалогу в області, вироблення та реалізація державної соціально-економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, забезпечення підвищення рівня та якості життя громадян
2.	Матеріально-технічне забезпечення проведення обласного щорічного конкурсу «Кращий колективний договір»	2023 рік	Департамент соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації					Підвищення авторитетності соціального діалогу, популяризація укладання колективних договорів, прогресивних форм і методів соціального захисту працівників
3.	Проведення семінарів-нарад, брифінгів, форумів з питань виконання Програми зайнятості населення Сумської області за відповідний рік	2023 рік	Департамент соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації					Проведення роз'яснювальної роботи з актуальних питань реалізації державної політики зайнятості в області
			Усього по завданню	-	-	-	-	